

**КАРАР
24 ноябрь 2015 ел**

**РЕШЕНИЕ
№ 11**

**Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский
авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында**

«Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставын кабул итү турында» муниципаль хокукий акт проекты буенча гавами тыңлаулар уздыру нәтижеләре турында 2015 нче елның 9 нчы октябрәндәге комиссиянең бәяләмәсен карап тикшергәннән соң, 35 нче статьяның 10 нчы өлешендәге 1 нче пункты, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 нче статьясындагы 3 нче өлеше, Жәмәгать тыңлауларын оештыру һәм үткәру тәртибе турында нигезләмә нигезендә, Россия Федерациясе законнарындагы үзгәрешләрне исәпкә алып, Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Советы

КАРАР КЫЛДЫ:

1. Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставын яңа редакциядә кабул итәргә (кушымта итеп бирелә).
2. Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Башлыгына Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Уставын билгеләнгән тәртиптә теркәүне йөкләргә.
3. Красносельский авыл жирлегенә мәгълүмат стендларында, Биектау муниципаль районының рәсми сайтында һәм Татарстан Республикасының хокукий мәгълүмат порталында Биектау муниципаль районының авыл жирлекләре бүлегендә әлеге карарны халыкка игълан итәргә һәм урнаштырырга.
4. Әлеге карар кабул ителгән Устав үз көченә кергән көннән алып Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Советы карары үз көчен югалткан дип танырга:
  - «Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставы турында» 2013 нче елның 22 нче

октябрдәгә 109 нчы номерлы карары;

- «Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлеге Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында» 2014 нче елның 8 нче декабрдәгә 163 нче номерлы Татарстан Республикасы законы;

5. Карар рәсми басылып чыккан көннән үз көченә керә.

6. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп тору Красносельский авыл жирлеге башлыгы урынбасары Р.Р. Никитенкога йөкләргә.

Татарстан Республикасы
Биектау муниципаль районының
Красносельский авыл жирлеге Башлыгы

Р.Г.Кәлимуллин

I НЧЕ БҮЛЕК. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 нче статья. Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлегенә исеме һәм хокукый статусы

1. Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеге муниципаль берәмлегенә авыл жирлеге статусы бирелде.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районының Красносельский авыл жирлеге (алга таба-текст буенча-авыл жирлеге).

3. Красносельский авыл жирлеге Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы составына керә.

2 нче статья. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясе составына Биектау тимер юл станциясе, Березовка, Яңа Поселок, «Каменка» шифаханәсе, Урманче, Киндери тимер юл разъезды бистәләре керә.

2. Жирлекнең административ үзәге - Биектау тимер юл станциясе поселогы.

3. Жирлек чикләре «Биектау муниципаль районы «муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 нче елның 31 нче гыйнварындагы 20 – ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешенә карамастан, жирләр керә. Муниципаль берәмлекнең гомуми мәйданы 4190 га тәшкил итә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору, жирлек халкының фикерен исәпкә алып, законнарда билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы законы белән гамәлгә ашырыла.

3 нче статья. Жирлекнең рәсми символлары

1. Федераль законнар һәм геральдик кагыйдәләр нигезендә авыл жирлеге тарихи, мәдәни, милли һәм башка жирле традицияләренә, үзенчәлекләренә чагылдыручы рәсми символларны билгеләргә хокуклы.

2. Символларны раслау, тасвирлау һәм аларны рәсми куллану тәртибе жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

4 нче статья. Жирлекнең жирле үзидарә

Жирлектә жирле үзидарә - Россия Федерациясе Конституциясендә, Татарстан Республикасы Конституциясендә, федераль законнарда билгеләнгән чикләрдә, шулай ук федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очракларда халыкның турыдан-туры һәм (яисә) жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә турыдан-туры һәм (яисә) жирле үзидарә органнары аша, тарихи һәм башка жирле традицияләренә исәпкә алып, халык

мәнфәгатләрәннән чыгып мөстәкыйль һәм үз җаваплылыгында хәл итүне тәэмин итә торган үз хакимиятен халык тарафыннан гамәлгә ашыру рәвеше.

5 нче статья. Жирле үзидарәнең хокукый нигезе

Жирле үзидарәнең хокукый нигезен халыкара хокукның гомуми танылган принциплары һәм нормалары, Россия Федерациясе халыкара шартнамәләре, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясенә шулар нигезендә чыгарыла торган башка федераль законнар (Россия Федерациясе Президенты указлары һәм боерыклары, Россия Федерациясе Хөкүмәте карарлары һәм боерыклары, Россия Федерациясе Хөкүмәте карарлары һәм боерыклары, Россия Федерациясе Президенты указлары һәм боерыклары, Россия, федераль башкарма хакимият органнарының башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актлары, әлегә Устав, жирле референдумнарда һәм гражданнар җыеннарында кабул ителгән карарлар, башка муниципаль хокукый актлар.

6 нчы статья. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга гражданнарның хокуклары

1. Россия Федерациясе гражданнары, даими яисә нигездә жирлек территориясендә яшәүче гражданнар, жирле референдумда, муниципаль сайлауларда, турыдан-туры ихтыяр белдерүнең бүтән рәвешләре аша, шулай ук жирлекнең сайлау һәм башка жирле үзидарә органнары аша жирле үзидарәгә хокукларын гамәлгә ашыралар.

2. Гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга турыдан-туры, шулай ук үз вәкилләре аша җенесе, расасы, милләте, теле, чыгышы, мөлкәти һәм вазифай хәле, дингә, инануларына, җәмәгать берләшмәләренә каравына бәйсез рәвештә тигез хокуклы.

Жирлек территориясендә даими яки нигездә яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенә халыкара килешүләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Гражданнар турыдан-туры жирле үзидарә органнарына һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затларына мөрәҗәгать итәргә, жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары һәркемгә аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагылучы документлар һәм материаллар белән танышу, шулай ук, әгәр законда башкача каралмаган булса, гражданнар тарафыннан жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында башка тулы һәм дөрөс мәгълүмат алу мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органнары массакуләм мәгълүмат чаралары аша һәм башка ысул белән гражданнарга жирлек һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торақ-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль-мәдәни һәм башка учреждениеләр һәм хезмәтләр чөлтәрен үстерү,

социаль ташламалар, жәмәгать тәртибен саклауның торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында даими рәвештә хәбәр итәләр.

6. Гражданнар, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, судта жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмауларына) шикаять бирергә хокуклы.

7 нче статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты һәм Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарә органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлегә Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән башкарыла.

II НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ЖИРЛЕ ӘҢӘМИЯТТӘГЕ МӘСЬӘЛӘЛӘРЕ

8 нче статья. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенәң жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:
1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен контрольдә тоту, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм жыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтенә ия булу, аннан файдалану һәм эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итү;

5) жирлек халкын элементә, жәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) жирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү һәм ял оештыру өчен шартлар тудыру;

7) Жирлек территориясендә физик культура һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар булдыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) жирлек территориясен төзекләндрерү кагыйдәләрен раслау, шул исәптән алар урнашкан биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту, тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадларын һәм коймаларын тышкы кыяфәтенә карата таләпләрне, аларны төзекләндрерү эшләре исемлеген һәм аларны үтәүнең вакыт-вакытын билгеләү; биналарның (биналарның) һәм корылмаларның тирә-юнь территорияләрен төзекләндрерүдә катнашу тәртибен билгеләү;; жирлек территориясен төзекләндрерүне оештыру (урамнарны яктырту, территорияләрне яшелләндрерү, урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тоту);

10) адреслар бирү, адресларны үзгөртү, юкка чыгару, урам-юл челтэре элементларына (федераль эһемияттэге автомобиль юлларыннан, региональ яки муниципальара эһемияттэге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле эһемияттэге автомобиль юлларыннан тыш) исемнэр бирү, жирлек чикләрендэ планлаштыру структурасы элементлары атамаларын бирү, мондый атамаларны үзгөртү, юкка чыгару, дэүлэт адреслы реестрында мәгълүмат урнаштыру;

11) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгэ ярдэм итү, кече һәм урта эшқуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру.;

12) жирлектэ балалар һәм яшьлэр белән эшлэу чараларын оештыру һәм гамәлгэ ашыру;

13) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырға һәм аларның берләшмэлэрэнэ ярдэм күрсөтү, халык дружиналары эшчәнлеге өчен шартлар тудыру;

14) көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыру; (2016 нчы елның 1 нче январенән үз көчен югалта);

15) ритуаль хезмәтлэр оештыру һәм күмү урыннарын карап тоту;

16) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнашу;

17) жирлек чикләрендэ халыкны су белән тәмин итү, ташландык суларны агызу, халыкны ягулык белән тәмин итүне оештыру, Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтлэр чикләрендэ;

18) жирлекнең торак пунктлары чикләрендэ жирле эһемияттэге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеге;

19) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуға, жирлек территориясендэ яшәүче Россия Федерациясе халыкларының теллэрэн һәм мәдәниятен саклап калуға һәм үстерүгэ, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптациялэүгэ, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауға юнәлдерелгән чараларны гамәлгэ ашыру өчен шартлар тудыру.;

20) жирлек халкының массакуләм ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итэ торган урыннарны төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданнырның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр бую полосаларына ирекле үтеп керүен тәмин итү.

9 нчы статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнырның жирле эһемияттэге мәсьәлэлэргэ кертелмәгән мәсьәлэлэрне хэл итүгэ хокуклары

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органныр түбәндәгелэргэ хокуклы:

1) жирлек музейларын булдыру;

2) жирлектэ нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәллэр кылу;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнашу;

4) жирлек территориясендэ жирле милли-мәдәни мохтариятлэрнең хокукларын гамәлгэ ашыру белән бәйле эшчәнлекне гамәлгэ ашыру өчен шартлар тудыру;

5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенэ ярдэм итү һәм жирлек территориясендэ милләтара мөнәсәбәтлэр өлкәсендэ чараларны гамәлгэ ашыру;

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнашу;

7) муниципаль янғын сагы булдыру;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;

9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү;

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 нче елның 24 нче ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

11) федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү сыйфатын бәйсез бәяләүне үткәрүне оештыру өчен шартлар тудыру;

12) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча гражданның муниципаль торак фондыннан торак урыннары бирү.

13) жирлек территориясендә яшәүче сукбай хайваннарны тоту һәм тоту чараларын гамәлгә ашыру.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләрне хәл итәргә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 нчы статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга, әгәр федераль законнарда каралса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнары компетенциясенә карамаган башка мәсьәләләрне хәл итәргә хокуклы, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән үз компетенцияләреннән төшереп калдырылмаган дәүләт хакимияте органнары, жирлек бюджеты керемнәре, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларынан бирелгән бюджетара трансфертлардан һәм түләүләренң өстәмә нормативлары буенча салым керемнәреннән тыш, жирлек бюджеты керемнәре исәбенә керә.

10 нчы статья. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләре

1. Жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү максатларында жирлекнең жирле үзидарә органнары түбәндәге вәкаләтләргә ия:

1) Уставны кабул итү һәм аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару;

2) жирлекнең рәсми символларын билгеләү;

3) жирлекнең муниципаль предприятиеләрен һәм учреждениеләрен төзү, жирлекнең муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлеген финанс ягынан тәмин итү һәм жирлекнең бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләре тарафыннан муниципаль заданиене үтәүне финанс ягынан тәмин итү, шулай

ук жирлекнең муниципаль ихтыяжларын тээмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмэт күрсәтүләр сатып алуны гамәлгә ашыру.;

4) эгәр федераль законнарда башкасы каралмаган булса, муниципаль предприятиеләр һәм жирлек учреждениеләре тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләргә һәм муниципаль предприятиеләр һәм жирлек учреждениеләре тарафыннан башкарыла торган эшләргә тарифларны билгеләү;

5) «жылылык белән тээмин итү турында» 2010 нчы елның 27 нче июлендәге 190-ФЗ номерлы Федераль законда каралган жылылык белән тээмин итүне оештыру хакында;

б) коммуналь инфраструктура системасына тоташуга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләр, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә тарифларны жайга салу.

Коммуналь инфраструктура системасына тоташуга тарифларны, коммуналь комплекс оешмалары тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләр, кулланучылар өчен бәяләргә, тарифларга өстәмәләргә жайга салу вәкаләтләре жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм Биектау муниципаль районы муниципаль берәмлегенәң жирле үзидарә органнары арасындагы килешүләр нигезендә тулысынча яки өлешчә биреләргә мөмкин;

7) «су белән тээмин итү һәм ташландык суларны агызу турында» 2011 нче елның 7 нче декабрдәге 416-ФЗ номерлы Федераль законда каралган су белән тээмин итү һәм ташландык суларны агызу өлкәсендә вәкаләтләр;

8) муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, совет депутаттын, жирлек башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник яктан тээмин итү;

9) жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеше планнарын һәм программаларын кабул итү һәм үтәүне оештыру, шулай ук жирлекнең икътисад һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны оештыру һәм күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына бирү;

10) жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшләү һәм раслау, аларга карата таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә торган;

11) муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча муниципаль хокукый актлар проектлары турында фикер алышу, жирлек халкына жирлекнең социаль-икътисадый һәм мәдәни үсеше, аның ижтимагый инфраструктурасы үсеше һәм башка рәсми мәгълүмат житкерү өчен массакүләм мәгълүмат чараларын гамәлгә кую;

12) федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләргә гамәлгә ашыру;

13) жирлек башлыгының, Совет депутатларының, муниципаль хезмәткәрләренә һәм жирлекнең муниципаль учреждениеләре хезмәткәрләренәң һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру,

Мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне оештыру.;

14) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау һәм гамәлгә ашыру, жирлек чикләрендә муниципаль торак фонды булган күп фатирлы йортларга энергетика тикшерүен оештыру, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру турында законнарда каралган башка чараларны оештыру һәм үткәрү.;

15) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон, әлегә Устав нигезендә башка вәкаләтләр.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары, әлегә Уставның 8 нче статьясындагы 4, 6 нчы пунктларында каралган жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә хәл итү максатларында, жирлек гражданнын жирлек өчен әһәмиятле булган эшләргә (шул исәптән дежурлыкларны) ирекле нигездә башкаруга жәлеп итү турында Карар кабул итәргә хокуклы.

Социаль әһәмиятле эшләргә махсус һөнәри әзерлек таләп итми торган эшләр генә кертеләргә мөмкин.

Социаль әһәмиятле эшләргә башкаруга жирлектәгә төп эштән яки укудан буш вакытларында өч айга бер тапкырдан да артмаган буш вакытларында жәлеп ителәргә мөмкин. Социаль әһәмиятле эшләргә дөвамлылығы дүрт сәгать рәттән тәшкил итә алмый.

Социаль әһәмиятле эшләргә оештыру һәм матди-техник яктан тәәмин итү жирлек башкарма комитеты тарафыннан башкарыла.

11 нче статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан аерым дөүләт вәкаләтләргә гамәлгә ашыру

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарына, законнар нигезендә, аерым дөүләт вәкаләтләргә гамәлгә ашыру хокукына, ягъни «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законга туры килмәгән мәсьәләләр буенча вәкаләтләргә биреләргә мөмкин.

2. Жирле үзидарә органнарына Россия Федерациясенә аерым дөүләт вәкаләтләргә бирү федераль законнар һәм Татарстан Республикасы Законнары, Татарстан Республикасының аерым дөүләт вәкаләтләргә - Татарстан Республикасы законнары белән гамәлгә ашырыла.

3. Аерым дөүләт вәкаләтләргә жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары тарафыннан үтәү федераль һәм республика бюджетларынан бирелә торган субвенцияләр исәбеннән гамәлгә ашырыла. Бирелгән дөүләт вәкаләтләргә үтәү өчен үз матди ресурсларын һәм финанс чараларын өстәмә файдалану Советның карарда белдерелгән ризалыгы белән гамәлгә ашырыла. Үз матди ресурсларынан һәм финанс чараларынан файдалану турындагы тәкъдимне, тиешле матди ресурслар һәм финанс чаралары булган очракта, жирлек башлыгы советка жиберәргә хокуклы.

4. Вәкаләтләр тапшыруның гомуми тәртибе, аларны үтәү вакыты, хисапчылык һәм контрольне гамәлгә ашыру законнар белән билгеләнә.

5. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары бу максатларга жирлеккэ бүлөп бирелгән матди ресурслар һәм финанс чаралары чикләрендә аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен жаваплы.

6. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары тарафыннан аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруны, шулай ук әлеге максатларга бирелгән матди ресурсларны һәм финанс чараларын куллануны дәүләт хакимияте органнары контрольдә тотат.

7. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 нчы статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруда Совет тарафыннан әлеге вәкаләтләрне гамәлгә ашыруда катнашу хокукын гамәлгә ашыру турында карар кабул ителгән очракта катнаша.

12 нче статья. Авыл жирлегә жирле үзидарэ органнарының дәүләт хакимияте органнары белән үзара мөнәсәбәтләр

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасындагы үзара мөнәсәбәтләр аша гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлекнең жирле үзидарэ органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм дәүләт хакимияте органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;

3) даими яисә вакытлыча координацияләү, консультатив, киңәшмә һәм башка эш органнарын булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән башка хезмәттәшлек формалары.

III нче бүлек. ТУРЫДАН-ТУРЫ ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ФОРМАЛАРЫ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАННАРЫ ҺӘМ ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА КАТНАШУЫ

13 нче статья. Жирле үзидарэ органнарының халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашырылу һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы формалары

1. Жирлек халкы турыдан-туры жирле үзидарәне гамәлгә ашыра һәм жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәгә формаларда катнаша:

1) жирле референдум;

2) муниципаль сайлаулар;

3) депутат, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү;

4) жирлек чикләрен үзгәртү һәм үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;

5) гражданның хокукый инициативасы;

6) территориаль ижтимагый үзидарә;

7) ачык тыңлаулар;

- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) халык жыены;
- 11) гражданнарны сораштыру;
- 12) жирле эһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 13) жирле үзидарә органнарына гражданнар мөрәжәгатъләре;
- 14) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формалар.

Жирле үзидарә органнарының муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, законнарда башкача билгеләнмәгән булса, килешү нигезендә төзелә.

14 нче статья. Жирле референдум

1. Турыдан-туры халык тарафыннан жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү максатыннан жирле референдум үткәрелә.

2. Жирле референдум жирлекнең бөтен территориясендә үткәрелә.

Жирле референдумга жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләргә генә чыгарылырга мөмкин.

3. Жирле референдум билгеләү һәм үткәрү турында карар Совет тарафыннан кабул ителә:

1) жирле референдумда катнашу хокукына ия Россия Федерациясе гражданнары тарафыннан тәкъдим ителгән инициатива буенча;

2) уставлары сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашуны күздә тоткан һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда теркәлгән сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр күрсәткән инициатива буенча;

3) Совет һәм авыл жирлегә башлыгы инициативасы буенча, алар тарафыннан бергәләп тәкъдим ителгән.

4. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр тарафыннан тәкъдим ителгән Жирле референдум үткәрү инициативасы «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нче мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып рәсмиләштерелә һәм гамәлгә ашырыла.

5. Гражданнар, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдумны билгеләү шарты булып, әлегә инициативага ярдәм итү өчен имза жыю тора, алар саны «Россия Федерациясе гражданнарының сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә жирлек территориясендә теркәлгән жирле

референдумда катнашучылар саныннан биш процент тәшкил итә, әмма 25 имзадан да ким булмаска тиеш.

6. Жирле референдум үткәрү инициативасы жирлек советы һәм Башлыгы белән берлектә жирлек Советы һәм Башкарма комитеты житәкчесенең хокукый актлары белән рәсмиләштерелә.

7. Гражданның сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр тарафыннан тәкъдим ителгән инициатива буенча жирле референдумга чыгару өчен тәкъдим ителә торган мәсьәлә (мәсьәләләр) Совет тарафыннан «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законның 12 нче статьясында билгеләнгән таләпләргә туры килү-килмәүне тикшерергә тиеш.

Әлеге тикшерү Жирле референдум үткәрү буенча инициатив төркемнең үтенечнамәсе һәм аңа кушып бирелгән жирле референдум комиссиясе тарафыннан тапшырылган документлар советка кәргән көннән 20 календарь көннәннән дә артмыйча гамәлгә ашырыла.

8. Совет Жирле референдум билгеләү өчен кирәкле документлар кәргән көннән 15 календарь көннән дә соңга калмыйча жирле референдум билгеләү турында Карар кабул итә.

Жирле референдум Совет тарафыннан билгеләнгән срокта билгеләнмәгән очракта, жирле референдум гражданның сайлау берләшмәләре, жирлек башлыклары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә прокурор мөрәжәгатә нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд билгеләгән жирле референдум муниципаль берәмлекнең тиешле территорияль сайлау комиссиясе (алга таба - комиссия) тарафыннан оештырыла, ә жирле референдумны үткәрүне тәмин итү Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясе яисә жирле референдум үткәрүне тәмин итү йөкләнгән башка орган тарафыннан гамәлгә ашырыла.

9. Жирле референдумда яшәү урыны жирлек чикләрендә урнашкан Россия Федерациясе гражданның катнашырга хокукы. Россия Федерациясе гражданның яшерен тавыш бирүдә гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә жирле референдумда катнаша.

10. Жирле референдумда кабул ителгән тавыш бирү нәтижәләре рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкәселәргә) тиеш.

11. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирле референдумда кабул ителгән карарның әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләренә чикләү нигезендә үтәләшен тәмин итәләр.

12. Гражданның жирле референдумда катнашу хокукы гарантияләре, шулай ук жирле референдумны әзерләү һәм үткәрү тәртибе «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нче мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

15 нче статья. Муниципаль сайлаулар

1. Муниципаль сайлаулар, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә, яшерен тавыш биргәндә, жирлек башлыгын, Совет депутатларын сайлау максатында үткәрелә.

2. Муниципаль сайлауларны үткәргәндә гражданнарның сайлау хокуклары гарантияләре, муниципаль сайлауларны билгеләү, эзерләү, үткәрү һәм үткәрү тәртибе «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 2007 нче елның 7 нче маендагы 21-ТРЗ номерлы карары белән билгеләнә.

Жирлек Советы депутаты итеп тавыш бирү көнендә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы сайлана ала.

Муниципаль сайлауларда жирлек башлыгын сайлау абсолют күпчелекнең мажоритар системасы буенча үткәрелә, совет депутатларын сайлау күпчелекнең мажоритар системасы буенча үткәрелә.

3. Муниципаль сайлаулар Совет тарафыннан 90 көннән дә соңга калмыйча һәм тавыш бирү көненә 80 көннән дә соңга калмыйча билгеләнә. Федераль законда билгеләнгән очракларда муниципаль сайлаулар тиешле сайлау комиссиясе яисә суд тарафыннан билгеләнә.

Тавыш бирү көне-сентябрьнең икенче якшәмбесе, анда жирлекнең жирле үзидарә органнарының вәкаләтләре вакыты чыга, ә эгәр вәкаләтләр вакыты чираттагы чакырылыш Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасына депутатлар сайлауларын үткәрү елында бетсә-күрсәтелгән сайлауларда тавыш бирү көне.

Муниципаль сайлауларда тавыш бирү якшәмбе көнне генә билгеләнергә мөмкин. Эшләми торган бәйрәм көненә, эш көне булмаган бәйрәм көненә һәм билгеләнгән тәртиптә эш көне дип игълан ителгән якшәмбегә тавыш бирү рөхсәт ителми. Эгәр сентябрьнең икенче якшәмбесе эшләми торган бәйрәм көненә яки аннан алдагы көнгә туры килсә, яки сентябрьнең икенче якшәмбесе билгеләнгән тәртиптә эш көне дип игълан ителсә, муниципаль сайлаулар сентябрьнең өченче якшәмбесенә билгеләнә.

Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми рәвештә кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча басыла.

4. Жирлек башлыгы яисә Депутат (депутат) вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, вакытыннан алда муниципаль сайлаулар вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча үткәрелергә тиеш.

Вакытыннан алда муниципаль сайлаулар билгеләгәндә әлегә статьяның 3 өлешендә күрсәтелгән сроклар, шулай ук башка сайлау гамәлләрен гамәлгә ашыру сроклары кыскартылырга мөмкин, ләкин өчтән бер өлешеннән дә артмаска тиеш, бу Советның аларны билгеләү турындагы карарында теркәлергә тиеш.

Муниципаль сайлауларда сайланган, аның вәкаләтләре Советның отставкага китерү турындагы карары нигезендә вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы күрсәтелгән карарга суд тәртибендә шикаять бирсә,

вакытыннан алда жирлек башлыгын сайлау суд карары законлы көченә керегәнче билгеләнергә мөмкин түгел.

5. Авыл жирлеге жирле үзидарә органнарының вакытыннан алда муниципаль сайлаулардан соң үткәрелә торган төп муниципаль сайлаулар сентябрьнең икенче якшәмбесендә билгеләнергә тиеш.

6. Муниципаль сайлаулар нәтижеләре «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

16 нчы статья. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча Совет депутаты, жирлек башлыгы чакыртып алу буенча тавыш бирү

1. Авыл жирлеге башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасы жирле референдумда катнашу хокукына ия Россия Федерациясе гражданнына карый.

2. Совет депутатын, жирлек башлыкларын чакыртып алу өчен бары тик аларның суд тәртибендә расланган очракта конкрет хокукка каршы карарлары яки гамәлләре (гамәл кылмау) гына нигез була ала.

Сәяси мотивлар (сәяси эшчәнлек, тавыш биргәндә позиция) совет депутатын, жирлек башлыгы чакыртып алу өчен нигез була алмый.

3. Депутатны чакыртып алу өчен нигез булып суд тәртибендә расланган Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләрен үтәмәү тора.

Совет депутаты вәкаләтләрен үтәмәгәндә, чакыртып алу өчен нигез буларак, житди сәбәпләрсез, совет сессияләрен даими (ике тапкыр рәттән) уздырмау, Советның тиешле комиссиясе эшендә катнашмау, шулай ук Совет йөкләмәләрен үтәүдән читләшү яки баш тарту аңлашыла.

4. Жирлек башлыгын суд тәртибендә расланган очракта чакыртып алу өчен нигез булып тора:

1) халыкның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль актны бастырып чыгару вакытын бозу.;

2) әлеге Уставта каралган сайлау вазыйфасы буенча вәкаләтләрен үтәмәү гражданның хокукларын һәм ирекләрен бозуга китерә.

Жирлек башлыгы вәкаләтләрен үтәмәгәндә, чакыртып алу өчен нигез буларак, нигезле сәбәпләрсез, әлеге Уставта каралган үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырудан аңлы рәвештә баш тарту аңлашыла.

5. Күрсәтелгән нигезләр буенча фикер алышу совет депутатын, жирлек башлыгын федераль законнарда жибәрелгән бозулар өчен билгеләнгән башка жаваплылыктан азат итми.

6. Чакыртып алу хокукы Советның, жирлек башлыгының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы мәсьәләне башлап жибәргән көннән алып «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73, 74 нче статьяларында билгеләнгән тәртиптә кулланыла алмый.

Совет депутаты, жирлек башлыгы сайлаучыларга чакыртып алу өчен нигез буларак куелган шартлар буенча аңлатмалар бирергә хокуклы.

7. Совет депутатын, авыл жирлеге башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын тәкъдим итү һәм аны яклауга гражданнар имзаларын жыю өчен, 10 кешедән дә ким булмаган Совет депутаты, жирлек башлыгы (алга таба - инициатив төркем) чакыртып алу буенча инициатив төркем оештырырга кирәк.

Инициатив төркем әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән гражданнар үз яшәү урыны буенча жыелышта төзелә.

8. Жыелышны үткөрү инициаторлары жыелышны үткөрү вакыты һәм урыны турында комиссиягә һәм аны чакыртып алу инициативасы булган затка алдан хәбәр итәргә тиешләр. Шул ук вакытта күрсәтелгән затка инициатив төркем жыелышында чыгыш ясау мөмкинлеге тәэмин ителергә һәм жыелышта катнашучыларга аны чакыртып алу өчен нигез буларак куела торган хәлләр турында аңлатмалар бирергә тиеш. Күрсәтелгән таләпләрне үтәмәү инициатив төркемгә теркәлүдән баш тарту өчен нигез булып тора.

Инициатив төркем төзү турындагы карар яшерен тавыш бирү юлы белән кабул ителә һәм, әгәр аның өчен жыелышта катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, тик кимендә 10 кеше тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

9. Инициатив төркем жыелыш уздырылган көннән өч көннән дә соңга калмыйча инициативалы төркемне комиссиягә теркәү турындагы үтенечнамә белән мөрәжәгать итә, ул 15 көн дәвамында үтенечнамәне һәм аңа кушып бирелгән документларны карарга тиеш. Күрсәтелгән үтенечнамәләрнең һәм документларның федераль закон, Татарстан Республикасы законы, әлеге Устав таләпләренә туры килүе очрагында, комиссия аларны советка жибәрү турында Карар кабул итә, югыйсә - инициатив төркемне теркәүдән баш тарту турында дәлилленгән карар кабул итә.

Инициатив төркем үтенечнамәсендә совет депутатын, жирлек башлыгын чакыртып алу нигезләре, шулай ук фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы һәм урыны, паспорт яки гражданин паспортын алмаштыручы документның яисә аны биргән органның исеме яисә кодын, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исемнән эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны күрсәтелергә тиеш.

Үтенечнамәгә закон көченә кергән суд карары һәм аны кире алу турында Карар кабул ителгән инициатив төркем жыелышының беркетмәсе беркетмәсе дә беркетелергә тиеш. Күрсәтелгән беркетмәдә түбәндәге карарлар булырга тиеш:

- 1) инициатив төркем төзү турында;
- 2) инициатив төркемнең вәкаләтле вәкилләрен билгеләү турында.

Инициативалы төркемгә Дәүләт Советы депутаты, жирлек башлыгы чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын тәкъдим итүнең әлеге статьяда билгеләнгән тәртибен бозган очракта гына теркәлүдән баш тартырга мөмкин.

Инициатив төркемгә теркәгәндә теркәү таныклыгы бирелә, аның формасы комиссия тарафыннан билгеләнә. Теркәү таныклыгының гамәлдә булу срогы,

Совет депутаты, жирлек башлыгы чакыртып алу кампаниясе тәмамлану белән бер үк вакытта тәмамлана.

10. Инициатив төркемне теркәү совет депутатын, жирлек башлыгын чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләү өчен кирәкле имзаларны жыю өчен нигез булып тора (алга таба - чакыртып алу буенча тавыш бирү).

Имзалар чакыртып алу буенча тавыш бирүне үткәрү турындагы тәкъдимне үз эченә алган имза кәгазьләрен тутыру юлы белән жыела.

Язылу кәгазьләре 2002 нче елның 12 нче июнендәге «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» гы 67-ФЗ номерлы Федераль законга 9 нчы кушымта белән билгеләнгән форма буенча әзерләнә.

11. Депутатны чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү өчен кирәкле имзалар саны тиешле сайлау округы территориясендә теркәлгән сайлаучыларның 5 процентын тәшкил итә.

Авыл жирлеге башлыгы чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү өчен кирәкле имзалар саны жирлек территориясендә теркәлгән сайлаучыларның 5 процентын тәшкил итә.

12. Чакыртып алу буенча тавыш бирү инициативасын хуплау өчен жыелган имзалар саны чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү өчен кирәкле, ләкин 10 проценттан да артмаска мөмкин.

13. Имзалар инициатив төркемне теркәү һәм аңа теркәү таныклыгы бирү көненнән соң килүче көннән үк жыелырга мөмкин. Язылу кәгазьләрен әзерләү тиешле фондтан алынып алыну буенча түләнә. Имзалар жыю чоры 20 көн тәшкил итә.

14. Комиссия ун көн дәвамында имзалар жыю, язылу кәгазьләрен рәсмиләштерү, сайлаучылар турындагы белешмәләрнең һәм сайлаучыларның имзаларының дөреслеген тикшерә.

Тапшырылган барлык имзалар да тикшерелергә тиеш.

15. Үткәрелгән тикшерү нәтижеләре комиссия карары белән совет депутатын, жирлек башлыгын чакыртып алу буенча инициативаны тәкъдим итү тәртибенең гамәлдәге законнар, әлеге Устав таләпләренә туры килмәве яисә туры килмәве турында рәсмиләштерелә.

Әгәр тиешле тикшерү нәтижәсендә тапшырылган имзаларның совет депутатын, жирлек башлыгын чакыртып алу инициативасын тәкъдим итү өчен житәрлек булуы ачыкланса, комиссия имза кәгазьләрен, имзалар жыю нәтижеләре турында беркетмәне һәм имзаларны тикшерү нәтижеләре турында үз карарының расланган күчermәсен чакыртып алу буенча тавыш бирү турында Карар кабул итү өчен советка жибәрә (күрсәтелгән карарның күчermәсе инициатив төркемнең вәкаләтле вәкиленә жибәрелә).

16. Совет әлеге статьяның 15 нче өлешендә күрсәтелгән документларны тапшырганнан соң 15 календарь көннән дә соңга калмыйча чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләү турында Карар кабул итә.

Чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләү турындагы карар чакыртып алу буенча тавыш бирү көненә кадәр 55 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

Чакыртып алу буенча тавыш бирү якшәмбегә генә билгеләнергә мөмкин. Бәйрәм алды һәм эшләми торган бәйрәм көннәренә, эшләми торган бәйрәм

көннәренә, шулай ук билгеләнгән тәртиптә эш көне дип игълан ителгән якшәмбегә чакыртып тавыш бирү рөхсәт ителми.

Чакыртып алу буенча тавыш бирү билгеләү турындагы карар массакүләм мәгълүмат чараларында аны кабул иткән көннән 5 көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

17. Чакыртып алу буенча тавыш бирү «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә оештырылган сайлау участоклары чикләрендә гамәлгә ашырыла. Участок комиссияләре сыйфатында чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә формалаштырылган участок сайлау комиссияләре эшли.

Чакыртып алу буенча тавыш бирүдә катнашучылар исемлекләрен төзү һәм төгәлләштерү 2002 нче елның 12 нче июнендәге «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» гы 67-ФЗ номерлы Федераль Законда, «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нче мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда каралган тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

18. Чакыртып алу буенча тавыш бирүдә катнашу өчен Сайлаучы чакыртып алу буенча тавыш бирү бюллетене ала.

Чакыртып алу буенча тавыш бирү өчен бюллетень формасы һәм тексты, чакыртып алу буенча тавыш бирү өчен бюллетеньнәр саны, шулай ук чакыртып алу буенча тавыш бирү өчен бюллетеньнәр эзерләүне тикшереп торуну гамәлгә ашыру тәртибе комиссия тарафыннан чакыртып алу буенча тавыш бирү көненә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча раслана. Чакыртып алу буенча тавыш бирү өчен бюллетеньнең тексты аның бер ягында гына урнаштырылырга тиеш.

19. Чакыртып алу буенча тавыш бирү бюллетененең өске өлешендә фамилиясе, исеме, атасының, туган елы, яшәү урыны, вазифасы һәм кире чакыртып алу инициативасы булган затның сайлану датасы күрсәтелә, шулай ук чакыртып алу нигезен (нигезләрен) күрсәтеп текст кабатлана. Аннан соң буш квадратлар урнаштырыла торган «бәяләмә өчен», «отзывка каршы» дигән сүзләр белән тавыш бирүче ихтыяр белдерү вариантлары күрсәтелә.

20. Чакыртып алу буенча тавыш бирү «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нчы мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

21. Дәүләт Советы депутаты чакыртып алу өчен Совет депутаты сайланган сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә, чакыртып алынган дип санала.

Жирлек башлыгы чакыртып алынган дип санала, әгәр чакыртып алу өчен жирлек территориясендә теркәлгән сайлаучыларның яртысыннан да ким булмаган өлеше тавыш бирсә.

22. Әлеге статьяның 21 нче өлешендә каралган шартлар үтәлмәгән очракта, комиссия депутатны, жирлек башлыгын чакыртып алу турында Карар кабул ителмәгән дип саный.

23. Комиссия чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турындагы беркетмәгә кул куйганнан соң, инициативалы төркемнең вәкаләтле вәкилен чакыртып алу буенча тавыш бирү уздырылган затка хәбәр итә.

24. Чакыртып алу буенча гомуми тавыш бирү нәтижеләре, участок сайлау комиссияләрен чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре турындагы беркетмәләргә дә кертеп, комиссия тарафыннан чакыртып алу буенча тавыш бирү көненнән бер ай эчендә бастырып чыгарыла.

25. Чакыртып алу буенча тавыш бирү уздырылган Совет депутаты, жирлек башлыгы вәкаләтләре, әгәр комиссия тарафыннан кирәкле санда тавыш бирүләргә кире алынуы билгеләнгән булса, чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләрен рәсми бастырып чыгарган көннән туктатыла.

26. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда, жирлек чикләрен үзгәрткәндә, яисә аның бөтен территориясендә яисә аның территориясендә үзгәртеп корганда халыкның ризалыгын алу максатларында жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү үткәрелә.

Күрсәтелгән мәсьәләләр буенча тавыш бирү Совет тарафыннан билгеләнә һәм «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нче мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып үткәрелә. Моңың белән бергә «Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында» 2002 нче елның 12 нче июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон, «жирле референдум турында» 2004 нче елның 24 нче мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезләмәләре, дәүләт органнары, жирле үзидарә органнары, дәүләт яки муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарның юридик көчен билгели торган нигезләмәләр кулланылмый.

27. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртү мәсьәләләре буенча «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә үткәрелә торган тавыш бирү, әгәр анда жирлек халкының яртысыннан артыгы яисә аның территориясендә сайлау хокукына ия булган

өлешендә катнашса, узган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлек чикләрен үзгәртеп кору, әгәр күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлекне үзгәртеп кору тавыш бирүдә катнашкан халыкның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек чикләрен үзгәртүгә, жирлекне үзгәртүгә алынган дип санала.

28. Совет депутаты, жирлек башлыгы чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләре, жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирү нәтижәләре, жирлекне үзгәртеп кору һәм кабул ителгән карарлар рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

17 нче статья. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Гражданнар әлеге Уставта һәм жирлек Советының норматив хокукый актында билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Сайлау хокукына ия булган гражданнар төркеме сайлау хокукына ия кешеләр саныннан кимендә 2 процент тәшкил итә ала.

3. Хокукый инициативаны гамәлгә ашыру максатларында гражданнар хокуклы:

- яшәү (эш) урыны буенча гражданнар жылышларын һәм хокукый чыгару инициативасы турында фикер алышу һәм тәкъдим итү буенча башка күмәк чаралар оештырырга һәм үткәрергә;

- хокукый инициативаны тәкъдим итүгә ярдәм итү өчен имзалар жыю буенча инициативалы төркемнәр булдыру;

- жирлек халкының имзаларын жыю һәм законнарга каршы килми торган ысуллар белән Закон чыгару инициативасын яклап агитация алып бару.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары гражданнарга хокукый инициативаны гамәлгә ашыруда ярдәм итәргә тиеш.

5. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты, әлеге Уставта билгеләнгән компетенциясе нигезендә, ул кертелгән көннән өч ай эчендә жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш.

6. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын караганда гражданнарның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен белдерү мөмкинлеген тәмин ителергә тиеш.

7. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектын карау процедурасы жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

8. Гражданнарның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән муниципаль хокукый акт проектын карау нәтижәләре буенча кабул ителгән дәлилләнгән карар рәсми рәвештә аның инициатив төркеменә кәргән гражданнарга язма рәвештә житкерелергә тиеш.

18. Территориаль ижтимагый үзидарә

1. Территориаль ижтимагый үзидарә астында яшәү урыны буенча гражданнарны жирлек территориясе өлешендә мөстәкыйль һәм үз

жаваплылыгы астында жирле эһемияттәге мәсьәләләр буенча үз инициативаларын гамәлгә ашыру күздә тотыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре әлеге территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча Совет тарафыннан билгеләнә.

3. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә турыдан-туры халык тарафыннан гражданнар жыелышлары һәм конференцияләре үткәрү юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнары булдыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнар яшәешенең түбәндәге территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла ала: күп фатирлы торак йорт подъезды; күп фатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; авыл жирлеге булмаган авыл торак пункты; гражданнарның башка яшәү территорияләре.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары Тиешле территориядә яшәүче гражданнарның жыелышларында яки конференцияләрендә сайлана.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәгәннән соң жирлек башлыгы булып санала.

Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе Советның норматив хокукый акты белән билгеләнә.

Территориаль ижтимагый үзидарә, аның Уставы нигезендә, юридик зат була ала һәм законнар нигезендә коммерцияле булмаган оешманың оештыру-хокукый формасында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

7. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар жыелышы, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән береннән дә ким булмаган өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданнар конференциясе, әгәр анда уналтынчы яшькә житкән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданнар жыелышының, конференцияләренең берерым вәкаләтләренә керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарә органнары структурасын билгеләү;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарә уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кергү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенең төп юнәлешләрен билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарәнең керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә органнары эшчәнлегенә турындагы хисапларны карау һәм раслау.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә органнары:

- 1) Тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен тәкъдим итәләр;
- 2) гражданнарның жыелышларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәэмин итәләр;

3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көн күреш ихтыяжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген, күрсәтелгән гражданның акчалары исәбеннән дә, территориаль ижтимагый үзидарә органнары һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары арасындагы килешү нигезендә, жирлек бюджеты акчаларын файдаланып, башка хужалык эшчәнлеген гамәлгә ашыра алалар;

4) жирле үзидарә органнарына әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы, алар әлеге актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән.

11. Территориаль ижтимагый үзидарә уставында билгеләнә:

1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;

2) территориаль ижтимагый үзидарә эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, формалары һәм төп юнәлешләре;

3) территориаль ижтимагый үзидарә органнарының вәкаләтләрен формалаштыру, туктату, хокуклары һәм бурычлары, вәкаләтләре вакыты;

4) карарлар кабул итү тәртибе;

5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм файдалану тәртибе;

6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

12. Жирлекнең жирле үзидарә органнары территориаль ижтимагый үзидарә уставына өстәмә таләпләр билгеләнми.

13. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирлек бюджетыннан кирәкле акчалар бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе Советның норматив хокукый актлары белән билгеләнә.

19 нчы статья. Халык тыңлаулары

1. Авыл жирлегә советы, авыл жирлегә Башлыгы катнашында жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль норматив хокукый актлар проектларын тикшерү өчен халык алдында тыңлаулар үткәргә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек советы яки жирлек Башлыгы инициативасы белән үткәрелә.

Халык яки авыл жирлегә Советы инициативасы белән үткәрелә торган ачык тыңлаулар жирлек Советы, ә жирлек Башлыгы инициативасы белән жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Ачык тыңлауларга чыгарылырга тиеш:

1) жирлек уставы проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты, Уставка үзгәрешләр бары тик уставта беркетелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә һәм аларны хәл итү буенча вәкаләтләргә Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар белән туры китерү максатларында гына кертелә торган очраклардан тыш;

2) жирлек бюджеты проекты һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) муниципаль берәмлекне үстерү планнары һәм программалары проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияләргә планлаштыру проектлары һәм территорияләргә межалау проектлары, территорияләргә төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, шулай ук

жир кишәрлекләрен һәм капитал төзелеш объектларын шартлы рәвештә рөхсәт ителгән файдалануга рөхсәт бирү мәсьәләләре, рөхсәт ителгән төзелеш, капитал төзелеш объектларын үзгәртеп коруның чик параметрларыннан тайпылу мәсьәләләре;,, Жир биләмәләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның рөхсәт ителгән бер төрөн мондый файдалануның башка төрөнә үзгәртү мәсьәләләре, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре булмаганда;

4) жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре.

4. Гавами тыңлаулар үткөрү турындагы карар, әгәр гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфай заты тарафыннан муниципаль норматив хокукый акт проектына караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Ачык тыңлаулар уздыру турындагы карар, аларны үткөрү вакыты һәм урыны күрсәтелгән, һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты, әгәр гамәлдәге законнарда бүтән срок каралмаган булса, гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

6. Халык алдында тыңлаулар үткөрү турындагы карар басылып чыккан көннән алып һәм аларны үткөрү көненә кадәр жирлек башлыгына халык алдында тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язмача тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, шул исәптән муниципаль норматив хокукый акт проектына карата ачык тыңлауларга чыгарыла торган төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр жиберергә хокуклы. Жирлек башлыгы кергән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра.

Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр ачык тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Ачык тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проекты каралганчыга кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча үткөрелә. Гавами тыңлаулар белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән үткөрелә, әгәр башка срок гамәлдәге законнарда каралмаган булса, жирлектә яшәүче һәр кеше гавами тыңлауларда катнашырга хокуклы.

8. Ачык тыңлаулар үткөрү нәтижеләре буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, алар компетенциясенә муниципаль норматив хокукый акт проектына гавами тыңлауларга чыгару кертелә.

9. Ачык тыңлаулар нәтижеләре, кабул ителгән карарның дәлилләнгән нигезләмәсен дә кертәп, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча, гамәлдәге законнарда башкача каралмаган булса, бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Ачык тыңлауларны оештыру һәм үткөрү тәртибе Советның норматив хокукый акты белән билгеләнә һәм жирлек халкына гавами тыңлаулар үткөрү вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белән алдан танышуны, жирлек халкын гавами тыңлауларда катнашуны, кабул ителгән карарларның дәлилләнгән нигезләнүен дә кертәп, гавами тыңлаулар нәтижеләрен бастыруны (халыкка житкерүне) тәмин итә торган башка чараларны күздә тотарга тиеш.

20 нче статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу, халыкка жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлеге турында мәгълүмат бирү, Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру өчен жирлек территориясендә гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышлары микрорайоннар, торак массивлар, кварталлар, урамнар, торак йортлар буенча чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек Башлыгы инициативасы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Авыл жирлеге Советы яисә авыл жирлеге башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар жыелышы жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм әлеге территорияләрдә урнашкан предприятие, учреждение, оешма житәкчеләре, жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар төркеменең язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карап тикшерүгә чыгарыла торган мәсьәләләр исемлеге, жыелышны үткәрү вакыты һәм урыны булырга тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә жыелышны үткәрү инициативасы белән бер төркем гражданнар - бу гражданнар мөрәжәгать итсә, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урынын күрсәтеп.

Жирлек советы гражданнарның жыелышын якын арада уздыру турындагы тәкъдимне карый.

Жирлек советы гражданнарның жыелышын үткәрүдән аның максатка яраксызлыгы аркасында баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткәрү вакыты һәм урыны турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча, массакүләм мәгълүмат чараларын, почта хәбәрләрен, һәр фатирны (шәхси) тикшерүләрен, белдерүләрен һәм башка мөмкин булган чараларны кулланып хәбәр итәләр.

Гражданнар жыелышына әзерлек һәм аны үткәрүне жирлек башкарма комитеты тәэмин итә.

7. Жыелышлар эшендә әлеге территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнаша ала. Жыелышта катнашырга хокуклы гражданнарның гомуми саны Россия Федерациясе гражданның яшәү урыны һәм яшәү урыны буенча теркәү исәбенә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Гражданнар жыелышы жыелышта катнашырга хокуклы гражданнар саныннан кимендә өчтән бер өлеше катнашса, хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарэ органнарына һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын бирергә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышы территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы тарафыннан кабул ителгән мөрәжәгатьләр жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш, алар мөрәжәгатьләрдә булган мәсьәләләрне хәл итү компетенциясенә кертелгән, язмача җавап җибәрү белән.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткәрү тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышының нәтижәләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка җиткерелергә) тиеш.

21 нче статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлектәге барлык халык вәкилләренең фикерен ачыклау зарурилыгы очрагында үткәрелә. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру авырайган, шул исәптән тиешле территориядә яшәүче һәм гражданнар жыелышында катнашырга хокукы булган кешеләр саны 100 кешедән артып киткән очракларда үткәрелә.

2. Гражданнарны (делегатлар жыелышларын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав, жирлек Советының норматив хокукый акты, территориаль ижтимагый үзидарэ уставы белән билгеләнә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышының вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән үткәрелә. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге башлыгы инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән үткәрелә торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) хокуклы дип санала, әгәр анда уналтынчы яшькә җиткән Тиешле территориядә яшәүчеләрнең өчтән бер өлешеннән дә ким булмаган өлеше катнашса. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар (делегатлар жыелышлары) конференциясе нәтижәләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

22 нче статья. Халык жыены

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 нче статьясында каралган очракларда гражданнар жыены торак пунктта, әлеге торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүгә китерә торган күрсәтелгән торак пункт кергән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча үткәрелергә мөмкин.

2. Әлеге статьяда каралган гражданнар жыены анда торак пункт яки жирлек халкының сайлау хокукына ия яртысыннан артыгы катнашуда хокуклы. Гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, мондый жыенның карары кабул ителгән дип санала.

23 нче статья. Гражданнарны кабул итү

1. Гражданнарны сораштыру жирлекнең бөтен территориясендә яки территориясендә халыкның фикерен ачыклау һәм жирле үзидарә органнары һәм вазыйфай затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары тарафыннан карарлар кабул иткәндә исәпкә алу өчен үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре тәкъдим итү характерына ия.

2. Гражданнарны сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнаша ала.

3. Гражданнарны сораштыру инициатива буенча үткәрелә:

1) жирлек советы яки Башлыгы - жирле әһәмияттәгә мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен республика һәм республика әһәмиятендәгә объектлар өчен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнар арасында сораштыру үткәрү һәм билгеләү тәртибе Татарстан Республикасы Законы нигезендә жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыру билгеләү турында карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Карарында авыл жирлегә Советы билгеләү турында гражданнар сораштыру билгеләнә:

1) сораштыру үткәрү датасы һәм сроклары;

2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган (тәкъдим ителә торган) мәсьәләне (мәсьәләләрне) формулировкалау;

3) сораштыру үткәрү методикасы;

4) сораштыру кәгазе формасы;

5) сораштыруда катнашучы жирлек халкының минималь саны.

6. Авыл жирлегендә яшәүчеләр халыктан сораштыру үткәрү турында 10 көн алдан хәбәр итә.

7. Гражданнарны сораштыру эзерләүгә һәм үткәрүгә бәйле чараларны финанслау гамәлгә ашырыла:

1) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән-жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча гражданның арасында сораштыру үткәру турында;

2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча гражданның арасында сораштыру уздырган.

8. Сораштыру нәтижеләре аны үткәргәннән соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлектәге һәр кеше таныша ала. Сораштыру нәтижеләре жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул иткәндә исәпкә алынырга тиеш.

24 нче статья. Жирле әһәмияттәге иң мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек Советы тарафыннан үз инициативасы яисә тиешле территориядә яшәүче гражданның таләбе буенча жирлек советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексти һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар, аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча, массакүләм мәгълүмат чараларында басылып чыга, жирлек халкына танышу өчен мөмкин булган урыннарда жиберелә, башка ысуллар белән халыкка игълан ителә.

3. Халык фикер алышуына мәсьәлә чыгару белән бер үк вакытта авыл жирлегә Советы фикер алышу барышында кергән тәкъдимнәргә һәм искәртмәләргә карау эшен оештыру вакытын һәм тәртибен билгели, әлегә максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Авыл жирлегә Советы жирле әһәмияткә ия булган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм башка мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек советына юллана.

6. Муниципаль хокукый акт проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы нәтижеләре турында халыкка хәбәр ителә.

25 нче статья. Жирлекнең ижтимагый (консультатив) советлары

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эшләгәндә һәм гамәлгә ашырганда халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатләрен исәпкә алу, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашыру максатларында авыл жирлегенә Ижтимагый советы барлыкка килә.

2. Жирлекнең ижтимагый советы жирлек халкының, ижтимагый берләшмәләргә һәм башка коммерцияле булмаган оешмаларның үз теләге белән катнашуы нигезендә формалаша.

3. Жирлекнең ижтимагый советын формалаштыру тәртибе, аның утырышларын үткәру һәм карарлар кабул итү тәртибе, мәгълүмат бирү, консультация бирү һәм башка мәсьәләләр буенча жирлекнең жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм җаваплылыгы, аны җибәрү процедурасы, шулай ук аны оештыру һәм эшчәнлегенең башка мәсьәләләре жирлек Советы тарафыннан расланган Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) Советлар жирлекнең жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә барлыкка килергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш ижтимагый башлангычларда алып барыла.

26 нчы статья. Жирле үзидарә органнарына гражданныр мөрәҗәгатә

1. Гражданныр шәхси һәм күмәк мөрәҗәгатәйләргә хокуклы.

2. Гражданныр мөрәҗәгатәйләре «Россия Федерациясендә гражданныр мөрәҗәгатәйләрен карау тәртибе турында» 2006 нчы елның 2 нче маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында гражданныр мөрәҗәгатәйләре турында» 2003 нче елның 12 нче маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда каралырга тиеш.

3. Гражданныр мөрәҗәгатәйләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен Жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе законнары нигезендә җаваплы.

27 нче статья. Авыл жирлегә халкы тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашу өчен башка формалар

1. «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган жирле үзидарә халкын турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белән беррәттән гражданныр жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка формаларда катнашырга хокуклы.

2. Жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры катнашуы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, ирекчелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары халыкка жирле үзидарәдә яшәүчеләрнең турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

IV НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАНАРЫ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНҖ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫ

28 нче статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын тәшкил итә:

- муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы – Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлегә Советы;

Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Башлыгы;
- муниципаль берәмлекнең башкарма-боеру органы – Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Башкарма комитеты.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча үз вәкаләтләренә ия.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән генә башкарыла.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнары структурасын үзгәртү турындагы Совет карары, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очраклардан тыш, күрсәтелгән карарны кабул иткән Советның вәкаләтләре вакыты чыкканнан да иртәрәк үз көченә керә.

Советның Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карары, жирлекнең контроль-хисап органын төзүне күздә тоткан карары, рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

4. Жирле үзидарә органнары эшчәнлеген финанс ягыннан тәмин итү бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре хисабына гына гамәлгә ашырыла.

29 нче статья. Жирлек Советы

1. Совет бер мандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланучы 10 депутаттан тора.

2. Жирлек советы аның составына билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлаганда хокуклы була.

3. Совет жирлек халкына турыдан-туры хисап тота һәм үз эшчәнлекләре турында елына кимендә бер тапкыр хисап тота.

4. Совет вәкаләтләре вакыты 5 ел тәшкил итә.

Совет депутатларын вакытыннан алда муниципаль сайлауларда сайланган очракта, аларның вәкаләтләре вакыты әлеге Уставның 13 нче статьясы нигезләмәләрен исәпкә алып билгеләнә.

5. Совет юридик зат хокукларына ия.

6. Жирлек башлыгы советны житәкли.

7. Жирлек советының исеме язылган мөһер, бланклар бар.

8. Жирлек Советы эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

30 нчы статья. Жирлек Советы Депутаты

1. Совет депутаты итеп 18 яшькә житкән Россия Федерациясе гражданы сайлана ала.

2. Депутатның вәкаләтләре, гамәлдәге законнарда һәм әлеге статьяның 7 нче өлешендә каралган Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату очракларыннан тыш, яңа чакырылыш Советы эшли башлаган көннән башлана һәм туктатыла.

Совет депутаты үз вәкаләтләрен даими рәвештә башкара.

3. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләрен тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәмин ителә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан расланган депутат этикасы кагыйдэлэрен үтэргэ, шул исэптэн депутатның түбэндэге йөклэмэлэрен дә тотарга тиеш:

1) шэхсэн яисэ аның якын туганнарына кагылышлы мәсьэлэлэрне хэл иткэндэ жирле үзидарэ органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткэрлэр һәм гражданнар эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмаса;

2) депутат вазыйфаларын объектив башкаруда шик уятырга мөмкин булган тәртиптән тыелырга, шулай ук аның абруена яисэ жирлек советы абруена зыян китерергә сэләтле низаглы ситуацияләрден котылырга.;

3) мәнфэгатьлэр конфликты барлыкка килү куркынычы янаганда-шэхси кызыксыну депутат вазыйфаларының объектив башкарылуына тәэсир итә яки йогынты ясый алганда, бу хакта жирлек советына хэбэр итә һәм элге мәнфэгатьлэр конфликтын булдырмауга яисэ жайга салуга юнәлтелгән аның карарын үтэргә мөмкин.;

4) жирлек Советында билгеләнгән Халык алдында чыгыш ясау кагыйдэлэрен үтэргә;

5) депутат эшчәнлегенә белән бәйлә булмаган максатларда, Федераль закон нигезендә конфиденциаль характердагы белешмэлэргә кертелгән, депутат вазыйфаларын үтәү белән бәйлә рәвештә аңа билгеле булган мәгълүматларны таратмаса һәм кулланмаса.;

6) физик һәм юридик затлардан (бүләклэр, акчалата бүләк, ссудалар, хезмәт күрсәтүлэр, күңел ачу өчен түләү) депутат вазыйфаларын үтәүгә бәйлә рәвештә акча алмаса

5. Совет депутаты Совет сессиялэре эшендә һәм аның эгъзасы булган комиссиялэр эшендә катнашырга, Совет йөклэмэлэрен үтэргә бурычлы. Совет сессиясендә яки аның комиссиясе утырышында катнашу мөмкин булмаса, житди сәбәп аркасында Совет депутаты бу хакта жирлек Советына алдан хэбэр итә.

6. Депутатка карата жинаять яки административ жаваплылыкка тарту, аны кулга алу, тентү, сорау алу, аңа карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәллэр кылганда, шулай ук Торак һәм (яки) хезмәт урынын, аның багажын, шэхси һәм хезмәт транспорт чараларын, шэхси һәм хезмәт транспорт чараларын кулга алганда, язып алганда, федераль законнар белән билгеләнә.

7. Совет депутаты әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция өчен, депутат статусына туры килә торган башка гамәллэр, шул исэптән аның вәкалэтлэре вакыты чыкканнан соң да, жинаять яки административ жаваплылыкка тартылырга тиеш түгел. Әлге Нигезләмә Дәүләт Советы депутаты тарафыннан халык алдында мыскыл итү, яла ягу яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозу очракларына кагылмый.

8. Жирлек Советы депутаты вәкалэтлэре вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләгенә белән отставкалар;

3) суд тарафыннан эшкә сэләтсез яисэ чикләнгән эшчән дип тану;

4) суд тарафыннан хэбэрсез югалган дип тану яисэ вафат булган дип игълан итү;

- 5) судның гаепләү карарының үз көченә керүе;
- 6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;
- 7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга, аларга чит ил гражданлыгын алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокукы;
- 8) сайлаучылар фикере;
- 9) Совет вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;
- 10) хәрби хезмәткә чакырылу яки аны алыштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жибәрү;
- 11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән башка очрактарда.

Әлеге статьяның 8 нче өлешендәге 2 нче пунктында каралган очракта, үз теләге белән отставкага китү турында гариза биргән Совет депутаты вәкаләтләре Советның якындагы сессиясендә кабул ителә торган карары белән туктатыла.

Әлеге статьяның 8 нче өлешендәге 1, 3-7, 10 нчы пунктларында каралган очрактарда, Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләре әлеге пунктларда каралган нигезләр житкәннән соң туктатыла, бу хакта Советның якындагы сессиясендә тиешле карар кабул ителә.

Әлеге статьяның 8 нче өлешендәге 8 нче пунктында каралган очракта, Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми бастырып чыгарган көннән туктатыла, бу хакта Советның якындагы сессиясендә тиешле карар кабул ителә.

Әлеге статьяның 8 нче өлешендәге 9 нчы пунктында каралган очракта, Дәүләт Советы депутаты вәкаләтләре тиешле хокукый акт үз көченә кергән көннән яисә анда күрсәтелгән сроктан туктатыла.

Совет депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карар Совет сессиясе арасында барлыкка килгән вакыттан соң 30 көннән дә соңга калмыйча кабул ителә.

9. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатның өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

10. Депутат, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очрактардан тыш, башка муниципаль берәмлекнең вәкилләкле органы депутаты яисә башка муниципаль берәмлекнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен бер үк вакытта үти алмый.

11. Совет депутаты муниципаль хезмәт вазыйфаларын били, дәүләт хакимиятенә закон чыгару (вәкилләкле) органнары депутаты була алмый.

12. Совет депутаты «коррупцияга каршы тору турында» 2008 нче елның 25 нче декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләрне һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

31 нче статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәтләре

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар, шулай ук предприятие, оешма коллективлары, дәүләт һәм башка органнар белән үзара элемтәдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында жаваплы һәм аларга хисап тота.

3. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында елга бер тапкырдан да ким булмаган эшләре турында хисап тота, жирлек советы эше турында даими хәбәр итә, шулай ук айга бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

4. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәэмин итү буенча законнарда каралган чаралар күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятләренә карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

32 нче статья. Яңа сайланган жирлек советының эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш авыл жирлегә Советы беренче утырышка жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң ун көннән дә соңга калмыйча жыела. Сайлаулардан соң беренче утырыш авыл жирлегә башлыгы тарафыннан чакырыла, ә ул булмаганда - жирлек сайлау комиссиясе тарафыннан.

2. Сайлаулардан соң авыл жирлегә Советының беренче утырышын яңа башлык сайланганчы жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

33 нче статья. Жирлек Советы Компетенциясе

1. Жирлек советы компетенциясендә:

1) Устав кабул итү, аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү;

2) жирлек бюджетын раслау һәм аның үтәлеше турында хисап;

3) салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә жирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

4) жирлекнең үсеш планнарын һәм программаларын кабул итү, аларның үтәлеше турында хисапларны раслау;

5) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән идарә итү һәм эш итү тәртибен билгеләү;

6) муниципаль предприятиеләрне төзү, үзгәртеп кору һәм бетерү турында, шулай ук федераль законнарда каралган очраклардан тыш, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәт күрсәтүләренә тарифларны билгеләү турында карарлар кабул итү тәртибен билгеләү;

7) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

- 8) жирлекнең жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди-техник һәм оештыру ягыннан тәэмин итү тәртибен билгеләү;
- 9) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү вәкаләтләрен башкаруны контрольдә тоту;
- 10) жирлек Башлыгын сайлау;
- 11) жирлек Башлыгы урынбасарын сайлау;
- 12) жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында карар кабул итү.
- 13) әлеге Устав нигезендә халык алдында тыңлауларны һәм гражданнарны сораштыру билгеләү, ачык тыңлауларны оештыру һәм үткәрү тәртибен билгеләү, шулай ук гражданнарны сораштыру билгеләү һәм үткәрү тәртибен билгеләү.;
- 14) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принципнары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган очракларда жирлек чикләрен үзгәртүгә, шулай ук жирлекне үзгәртеп коруга бәйлә карарлар кабул итү.;
- 15) жирлек гражданнарының хокукый инициативасын тормышка ашыру тәртибен, территориаль иҗтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибен һәм жирлек бюджетыннан кирәкле акчалар бүлеп бирү тәртибен, гражданнар (делегатлар) жыелышларын, гражданнар жыелышларын билгеләү һәм үткәрү тәртибен билгеләү;
- 16) жирле референдум билгеләү турында карар кабул итү;
- 17) жирлекнең башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең чик санын билгеләү;
- 18) Советның үз-үзен таркату һәм әлеге Уставның 30 нчы статьясындагы 8 нче өлешендә каралган очракларда Совет депутатлары вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында Карар кабул итү, жирлекнең сайланулы вазыйфаи затларының вәкаләтләрен туктату;
- 19) совет регламентын кабул итү;
- 20) депутат комиссияләрен төзү, раслау һәм үзгәртү.;
- 21) законнар нигезендә салымнар буенча салым ташламаларын билгеләү;
- 22) жирлекнең территориаль планлаштыру документларын, жирлекнең шәһәр төзелеше проектларының жирле нормативларын, жирлек территориясеннән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау.;
- 23) оешма тарафыннан түләүле чаралар үткәргәндә, мәктәпкәчә яшьтәге балалар, инвалидлар, призыв буенча хәрби хезмәт үтүче хәрби хезмәткәрләр өчен ташламалар билгеләү тәртибен билгеләү.;
- 24) депутат запросларын карау һәм алар буенча карарлар кабул итү;
- 25) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;
- 26) жирлек Советына депутатлар һәм жирлек Башлыгы сайлауларын билгеләү турында карар кабул итү;
- 27) жирлекнең муниципаль махсулаштырылган торак фондыннан торак урыннары бирү тәртибен билгеләү;

28) муниципаль янгың сагы булдыру турында карар кабул итү, жирлек территориясендә муниципаль янгың сагы эшчәнлегенә максатын, бурычларын һәм тәртибен билгеләү, аның башка төр янгың саклау белән үзара бәйләнешләре тәртибен билгеләү;

29) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгың куркынычсызлыгы чараларын оештыру-хокукий, финанс һәм матди-техник тәэмин итү тәртибе турында карар кабул итү;

30) жирлек халкы тәкъдире буенча территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләрен билгеләү;

31) жирләү эше мәсьәләләре буенча махсулаштырылган хезмәтләр эшчәнлегенә тәртибен билгеләү;

32) әлеге Уставның 10 нчы статьясындагы 2 нче өлешә нигезендә авыл жирлегә өчен әһәмиятле булган эшләргә (шул исәптән дежурлыкларны) ирекле нигездә башкаруга гражданның жәлеп итү турында Карар кабул итү;

33) жирлекнең коммуналь транспорт, социаль инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын раслау;

34) кулланучылар өчен бәяләргә (тарифлар) өстәмәләр билгеләү;

35) жирлек Советы депутатлары арасынан муниципаль район Советына жирлек вәкилен сайлау;

36) жирлек территориясен төзекләндерү һәм карап тоту кагыйдәләрен раслау;

37) жирлек Уставын һәм жирлек Советы карарларын аңлату;

38) жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

39) социаль һәм транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын эшли, кабул итә һәм тормышка ашыра;

40) Советны, авыл жирлегә башкарма комитетын һәм эшчәнлегә күрсәтелгән органнар эшчәнлегә белән бәйле булган оешмаларны мобилизация эзәрләү һәм мобилизацияләү белән тәэмин итү, тәэмин итү һәм алар белән житәкчелек итү;

41) жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзаларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем һәм өстәмә һөнәри белем бирүне оештыру;

42) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренә вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге устав белән жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек советы авыл жирлегә Башлыгының еллык эшчәнлегә, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгына караган башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегә, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында еллык отчетларын тыңлай.

34 нче статья. Жирлек советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советының регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшчәнлегенә төп формасы-аның утырышлары, аларда жирлек Советы компетенциясенә караган мәсьәләләр хәл ителә.

3. Жирлек Советы утырышы сайланган депутатлар санынан кимендә 50 проценты катнаша, хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен, әмма кимендә өч айга бер тапкыр үткәрелә. Чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан кимендә өчтән бер өлеше чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш - аны үткәргүгә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм ачык үткәрелә. Советның ачык утырышларында жирлекнең һәр кешесе катнаша ала.

Регламентта каралган очракларда, жирлек Советы ябык утырыш үткәру турында карар кабул итәргә хокуклы, анда бары тик жирлек Советы чакырган затлар, шулай ук утырышта законнар нигезендә катнашырга хокуклы затлар гына катнаша ала.

7. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны үткәру датасы, урыны һәм вакыты турында белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр күчерелә һәм тавыш бирү нәтижеләре күрсәтелгән барлык кабул ителгән карарлар теркәлә. Авыл жирлегенә советы утырышы беркетмәсенә кул куйганнан соң, жирлек башлыгы аның белән жирлектәгә һәр кеше таныша ала.

8. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты үзенең тавыш бирү хокукын шәхсән үзе гамәлгә ашыра. Жирлек советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемле) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлегә Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

35 нче статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген авыл жирлегенә Башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә, жирлек советы компетенциясенә кергән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен, депутатлар арасынан, жирлек Башлыгы һәм аның урынбасарынан тыш, даими яки вакытлы комиссияләр (яки) әлегә мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек советы эшчәнлегенә төп юнәлешләре буенча билгеләнә ала. Депутат ике даими комиссиядә дә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программалар, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек Советы каршында иң мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышу өчен, аның карары буенча депутатлар, жирлек Башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эшче, эксперт һәм башка кинәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

36 нчы статья. Жирлек Советы тарафыннан контроль функцияләр башкару

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге Уставның, жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив-хокукый актларның үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларын куллануны, жирлекнең үсеш программаларын куллануны, жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлеген контрольдә тоту.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы карары белән, депутатлар арасыннан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлыча контроль комиссияләр төзелергә мөмкин.

3. Законнар нигезендә, жирлек Советы инициативасы белән жирлек башлыгы, жирлек бюджеты акчаларын максатчан файдалану, муниципаль милекне файдалануның нәтижелелеге буенча тикшерүләр (ревизияләр) үткәрелергә мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм экспертиза-аналитика чараларын үткәрү тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында Нигезләмә белән билгеләнә.

4. Әгәр законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек Башкарма комитеты, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, жирле ижтимагый үзидарә органнары, закон белән башкача билгеләнмәгән булса, жирлек советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча соратып алына торган мәгълүматны жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләр буенча бирергә, ә законнарны, муниципаль хокукый актларны бозган өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Жирлек Советы жирлек башлыгының еллык отчетларын, аның эшчәнлеген, жирлекнең башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнары эшчәнлеген, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләргә хәл итү турында отчетларын тыңлый.

6. Авыл жирлегенә Советы, контроль функцияләр башкарып, жирлек Башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

37 нче статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле яшерен тавыш бирү юлы белән Биектау муниципаль районы Советына депутатлар арасыннан сайлана.

2. Сайланган дип жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш биргән кандидат санала.

38 нче статья. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Совет вәкаләтләре «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 нче статьясында каралган тәртиптә һәм нигезләрдә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

Совет вәкаләтләре шулай ук туктатыла очракта:

1) Совет тарафыннан үз-үзен таркату турында карар кабул итү;

2) жирлек Советы депутатларының элге составының законсызлыгы турында, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләре туктатылуга бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Югары суды карарының үз көченә керүе;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, жирлекне үзгәртеп кору;

4) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

5) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның санын 25% тан арттыру;

6) гражданның ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актыны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Үз-үзен таркату инициативасы белән Совет депутатлары төркеме, Советның сайланган депутатлары саныннан кимендә өчтән бер өлешә, жирлек башлыгы чыгыш ясарга мөмкин.

Үз-үзен таркату турындагы инициатива язма гариза белән рәсмиләштерелә һәм Советка кертелә. Инициатив төркемнең барлык депутатлары, авыл жирлегә Башлыгы имзалаган язма гаризада үз-үзен таркату сәбәпләрен күрсәтеп, үз-үзен таркату турында тәкъдим, үзен таркату инициаторы яки инициаторлары (фамилиясе, исеме, атасының исеме), шәхси имзасы һәм аны кертү датасы күрсәтелгән булырга тиеш.

3. Үз-үзен таркату турында гариза советның чираттагы йә чираттан тыш сессиясендә каралырга тиеш, ләкин Документлар советка керткән көннән бер айдан да соңга калмыйча.

Советның үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылыгы барлык хәлләргә һәм үз-үзен таркату инициативасының нигезләрен һәрьяклы һәм объектив тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш.

4. Үз-үзен таркату турындагы карар Совет депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән ике тавышы белән Советның яқындагы сессиясендә яшерен тавыш бирү юлы белән йә Советның чираттан тыш сессиясендә кабул ителә.

5. Совет депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

6. Совет яисә аның үз-үзен таркату вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, яна чакырылыш Дәүләт Советы депутатларын муниципаль сайлаулар законнар нигезендә билгеләнә һәм уздырыла.

39 нчы статья. Жирлек советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карары жирлек башлыгы яки депутатлар төркеме инициативасы белән жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә яртысыннан да ким булмаган санда кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы күрсәтелергә тиеш түгел:

- 1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамьнда;
- 2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турында хисап раслау чорьнда;
- 3) жирлек Башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирү уздыру чорьнда йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.
3. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен таркату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа үз-үзен таркату сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар кушылырга мөмкин.
4. Депутатлар арасьннан үз-үзен таркату мәсьәләсен алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Авыл жирлеге Советы яки авыл жирлеге Башлыгы карары белән жирлек советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык алдында тыңлауларга чыгарылырга мөмкин.
5. Авыл жирлеге Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карау дәвамлылыгы жирлек Советы депутатлары һәм жирлек халкы тарафыннан үз-үзен таркату инициативасының барлык шартлары һәм нигезләмәләре буенча һәрьяклы һәм объектив фикер алышу мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турында карар үз-үзен таркату турындагы инициативаны тәкъдим иткән көннән ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.
6. Жирлек советының үз-үзен таркату турындагы карар, яшерен тавыш бирү юлы белән, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике тавыш белән кабул ителә.
7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турында тәкъдим кире каккан очракта, үз-үзен таркату турында кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да соңга калмыйча күрсәтелергә мөмкин.

40 нчы статья. Жирлек Башлыгы

1. Жирлек Башлыгы жирлекнең иң югары вазыйфаи заты булып тора, әлеге Устав белән жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә хәл итү буенча үз вәкаләтләре бирелә.
  2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
  3. Авыл жирлеге Башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - «Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Башлыгы»
  3. Жирлек Башлыгы үз вәкаләтләрен даими нигездә башкара.
  4. Жирлек Башлыгы даими нигездә Биектау муниципаль районы Советында сайланган очракта, ул жирлек Башлыгы вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкара.
  5. Авыл жирлеге Башлыгы авыл жирлеге халкына һәм Советка контроль һәм хисап тотты.
  6. Жирлек Башлыгы закон һәм әлеге Устав нигезендә яшерен тавыш биргәндә гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә 5 елга сайлана.
- Жирлек Башлыгы вакытыннан алда муниципаль сайлауларда сайланган очракта, аның вәкаләтләре вакыты әлеге Уставның 13 нче статьясындагы 4 нче өләше нигезләмәләрен исәпкә алып билгеләнә.

7. Жирлек Башлыгы итеп тавыш бирү көненә 21 яшькә житкән Россия Федерациясе гражданы сайлана ала.

Жирлек Башлыгы вәкаләтләре яңа сайланган жирлек Башлыгы вазифасына кергән көннән башлана һәм туктатыла.

8. Авыл жирлегә Башлыгы вазыйфасына керешү Совет утырышында тантаналы рәвештә сайланганнан соң өч атнадан да соңга калмыйча башкарыла.

9. Жирлек Башлыгы Россия Федерациясе Федераль Собраниеһе Дәүләт Думасы депутаты, Россия Федерациясе Федераль Собраниеһе Федерация Советы әгъзасы, Россия Федерациясе субъектлары дәүләт хакимиятенә закон чыгару (вәкиллекле) органнары депутаты була алмый, Россия Федерациясенә башка дәүләт вазыйфаларын, Россия Федерациясе субъектларының дәүләт вазыйфаларын, шулай ук дәүләт граждан хезмәте вазыйфаларын һәм муниципаль хезмәт вазыйфаларын били алмый.

10. Жирлек Башлыгы хокукы түгел:

1) эшкуарлык эшчәнлегә белән шәхсән яки ышанычлы затлар аша шөгыльләнәргә, шулай ук хужалык итүче субъект (торак, торак-төзелеш, гараж кооперативларыннан, бакчачылык, яшелчәчелек, дача кулланучылар кооперативларыннан, күчемсез милек милекчеләр ширкәтеннән һәм һөнәр берлегеннән тыш), әгәр федераль законнарда башкача каралмаган булса яисә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль хокукый актта билгеләнгән тәртиптә билгеләнгән тәртиптә билгеләнмәгән булса) белән идарә итүдә катнашырга, аңа бу оешма белән идарә итүдә катнашу йөкләмәсе бирелмәгән;

2) башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә, мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән тыш. Шулай ук вакытта мөгаллимлек, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек бары тик чит ил дәүләтләре, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданлыгы булмаган затлар аскалары хисабына гына финанслана алмый, әгәр Россия Федерациясенә халыкара килешүендә яки Россия Федерациясе законнарында башкача каралмаган булса;

3) Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлар яки күзәтчелек Советлары, Россия Федерациясе территориясендә эшләүче чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм аларның структур бүлекчәләре составына керергә.

11. Жирлек Башлыгы, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очрактан тыш, башка муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы депутаты яисә башка муниципаль берәмлекнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен бер үк вакытта үти алмый.

12. Жирлек Башлыгының жинаять яки административ жаваплылыкка тарту, аны кулга алу, тентү, сорау алу, аңа карата башка жинаять-процессуаль һәм административ-процессуаль гамәлләр кылганда, шулай ук торак һәм (яки) хезмәт урынын, аның багажын, шәхси һәм хезмәт транспорт чараларын тоткарлаганда, кулга алу, тентү, сорау алганда, жирлек Башлыгына карата оператив-эзләү чаралары үткәргәндә, федераль законнар белән билгеләнә.

13. Авыл жирлеге Башлыгы әйтелгән фикер, тавыш биргәндә белдерелгән позиция һәм жирлек Башлыгы статусына туры килә торган башка гамәлләр, шул исәптән аның вәкаләтләре вакыты чыкканнан соң да, жинаять яки административ җаваплылыкка тартылырга тиеш түгел. Әлеге нигезләмә авыл жирлеге башлыгы тарафыннан халык алдында мыскыл итү, яла ягу яки Федераль закон белән каралган башка хокук бозу очрақларына кагылмый.

14. Авыл жирлеге Башлыгы граждандык яки жинаять эше яки административ хокук бозу эше буенча яклаучы яки вәкил (законлы вәкиллең очрақларыннан тыш) буларак катнаша алмый.

15. Жирлек Башлыгы 2008 нче елның 25 нче декабрәндәге «Коррупциягә каршы тору турында» 273-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар белән билгеләнгән чикләүләренә һәм тыюларны үтәргә һәм бурычларны үтәргә тиеш.

41 нче статья. Жирлек Башлыгы вәкаләтләре

1. Жирлек Башлыгы үз вәкаләтләре чикләрендә:

1) башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, граждандар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлек исеменнән эш итә, ышанычнамәсез жирлек исеменнән эш итә;

2) жирлек Советы эшен оештыра, жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

3) әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы кабул иткән хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;

4) үз вәкаләтләре кысаларында жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

5) жирлек Советы эшендә хәбәрдарлыкны тәмин итү һәм жәмәгатьчелек фикерен исәпкә алу буенча чаралар күрә;

6) граждандарны кабул итүне, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;

7) жирлек Советы сессияләре беркетмәләренә кул куя;

8) жирлек Советы аппараты эшенә житәкчелек итә;

9) жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны координацияли;

10) жирлек акчалары белән расланган бюджет вәкаләтләре чикләрендә эш итә; Жирлек советы эшчәнлеген карап тоту һәм тәмин итү өчен жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча чараларны бүлүче булып тора;

11) законнар һәм әлеге Устав нигезендә граждандарның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча жирлек советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

12) жирлек территориясендә эш итүче жирле үзидарә органнарының федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән тиешле үзара хезмәттәшлеген тәмин итә;

13) жирлек исеменнән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләренәң жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара

хезмәттәшлек һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр һәм килешүләр төзи;

14) жирле үзидарә органнары тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итә;

15) авыл жирлеге Башкарма комитеты эшчәнлегенә бертөсле идарә итү принципларында житәкчелек итә һәм жирлек Башкарма комитеты тарафыннан аның вәкаләтләренә кергән вәкаләтләренә үтәү өчен шәхси жаваплылык тотат;

16) жирлек Советы, башка жирле үзидарә органнары һәм башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә жирлекнең башкарма комитетын тәкъдим итә.;

17) жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәләше турында хисапларны тәкъдим итә;

18) жирлек Советы каравына жирлекнең комплекслы социаль-икътисадый үсеше планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәләше турында хисапларны тәкъдим итә;

19) жирлек Советы раславына Башкарма комитет структурасы проектын кертә, жирлек Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый, хезмәткәрләренә чик санына һәм хезмәткә түләү фондына билгеләнгән чик санга туры килә;

20) муниципаль хезмәткәрләренә һәм авыл жирлеге Башкарма комитетының башка хезмәткәрләренә вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлегенә контрольдә тотат, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар жаваплылык чаралары күрә;

21) жирлек Башкарма комитеты Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләренә гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларның үтәләше өчен персонал жавап тотат; тиешле законнар нигезендә һәм үтәү йөзеннән тапшырылган дәүләт вәкаләтләренә гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара.;

22) жирлек Башкарма комитеты компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча хокукый актлар, шулай ук жирлек башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

23) жирлек советына үз эшчәнлегенә һәм Башкарма комитет эшчәнлегенә турында хисап бирә;

24) халыкка даими рәвештә жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегенә турында хәбәр итә, авыл жирлеге Башкарма комитеты хезмәткәрләре тарафыннан гражданнырны кабул итүне оештырат, айга бер тапкырдан да ким булмаган күләмдә гражданнырны кабул итә, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

25) дәүләт һәм башка органнарда жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, жирлек Башкарма комитеты исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;

26) жирлек территориясендә гражданныр обороны белән житәкчелек итүне гамәлгә ашырат.

27) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләрне, шулай ук әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек Башлыгы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

2. Жирлек Башлыгы вакытлыча булмаганда яисә үз вәкаләтләрне вакытыннан алда туктаткан очракта, аның вәкаләтләрне әлеге мәсьәлә буенча махсус чыгарылган хокукый акт нигезендә жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи заты тулысынча гамәлгә ашыра.

3. Авыл жирлеге Башлыгы жирлек советына ел саен үз эшчәнлеге, Башкарма комитет эшчәнлеге, шул исәптән жирлек Советы тарафыннан куелган мәсьәләләрне хәл итү турында отчет бирә.

42 нче статья. Жирлек Башлыгы урынбасары

1. Жирлек Башлыгы тәкъдиме белән жирлек Советы тарафыннан депутатлар арасынан жирлек Башлыгы урынбасары сайлана.

2. Жирлек Башлыгы урынбасары, әгәр жирлек Советы тавыш бирүнең башка тәртибен билгеләмәсә, яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

3. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яртысыннан артыгы тавыш бирсә, жирлек Башлыгының сайланган урынбасары булып санала.

4. Жирлек Башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү буенча функцияләрне үти, жирлек Башлыгы йөкләмәләрне үти, ә вакытлыча булмаганда (авыру яки отпускка бәйлә рәвештә) яки үз бурычларын үти алмаса, яисә вәкаләтләрне вакытыннан алда туктатылса, жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

5. Жирлек Башлыгы урынбасары вәкаләтләрне әлеге Уставның 38 нче статьясында каралган нигезләр буенча вакытыннан алда туктатыла.

6. Авыл жирлеге Башлыгы урынбасары, жирлек Башлыгы инициативасы белән яисә жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше таләбе буенча кабул ителә торган авыл жирлеге Советы карары буенча да вазыйфадан теләсә кайсы вакытта чакыртып алынырга мөмкин. Жирлек Башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

43 нче статья. Жирлек Башлыгы вәкаләтләрне вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Башлыгы вәкаләтләрне вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкалар;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74.1 статьясы нигезендә отставкага жиберү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 нче статьясы нигезендә вазыйфадан читләштерү.;

5) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшчән дип тану;

6) суд тарафыннан хэбэрсез югалган дип тану яисэ вафат булган дип игълан итү;

7) судның гаепләү карарының үз көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлығын туктату, чит ил гражданлығын туктату – аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлығын алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисэ башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил дәүләте гражданлығы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы;

10) сайлаучылар тарафыннан фикерләр;

11) сәламәтлек торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән сәләтсезлек дәрәжәсе буенча жирлек башлығы вәкаләтләрен гамәлгә ашырырга;

12) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 нче статьясы нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, жирлекне үзгәртеп кору;

13) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

14) жирлек чикләрен үзгәртү яки жирлекнең муниципаль берәмлек белән берләшүе нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның санын 25% тан арттыру;

15) турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу;

2. Авыл жирлеге Башлығы үз теләге белән жирлек Советына отставкага китү турында гариза жибәрә. Отставка нәтижәсендә авыл жирлеге Башлығы вәкаләтләрен туктату, үз теләге белән, гариза бирелгән көннән алып 1 айдан да соңга калмыйча, Совет карары белән рәсмиләштерелә.

Әгәр Совет билгеләнгән срокта карар кабул итмәсә, жирлек Башлығы вәкаләтләре күрсәтелгән сроктан соң киләсе көннән туктатылган дип санала.

Жирлек башлығының отставкага китүе турындагы гаризасы Совет карары кабул ителгәннән соң кире алынмый.

Әлеге статьяның 1 нче өлешендәге 1, 5-9, 11 нче пунктларында каралган очрактарда жирлек башлығы вәкаләтләре әлеге пунктларда каралган нигезләр житкәннән соң туктатыла, бу хакта Советның якындагы сессиясендә тиешле карар кабул ителә.

Әлеге статьяның 1 нче өлешендәге 3, 4, 12-14 нче пунктларында каралган очрактарда жирлек Башлығы вәкаләтләре тиешле хокукый акт үз көченә кергән көннән яисә анда күрсәтелгән сроктан туктатыла.

Әлеге статьяның 1 нче өлешендәге 10 нчы пункттында каралган очракта, жирлек Башлығы вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижәләрен рәсми бастырып чыгарган көннән туктатыла, бу хакта Советның якындагы сессиясендә тиешле карар кабул ителә.

3. Жирлек Башлыгы 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» гы Федераль законда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәгән очракта, аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатыла.

4. Әгәр жирлек Башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда жирлек Советы вәкаләтләре тәмамланганчы алты айдан да кимрәк вакыт эчендә туктатылса, жирлек Советы карары буенча яңа башлык сайлау үткәрелмәскә мөмкин.

44 нче статья. Авыл жирлеге Башкарма комитеты

1. Жирлекнең Башкарма комитеты әлеге Устав белән жирлекнең жирле әһәмияттәгә мәсьәләләренә хәл итү буенча һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен вәкаләтләр бирелгән жирлекнең Башкарма – боеру органы булып тора.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитетының рәсми атамасы – «Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы Красносельский авыл жирлеге Башкарма комитеты»

3. Авыл жирлеге Башкарма комитеты авыл жирлеге Советына хисап тотты һәм контрольдә тотылды.

4. Авыл жирлеге Башкарма комитеты үз исеме белән мөһер, бланклар, шулай ук үзенә граждандан хәле актларын дәүләт теркәвенә алу вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән Россия Федерациясе гербы сурәте төшерелгән түгәрәк мөһер бар.

5. Жирлекнең Башкарма комитеты эшчәнлеген тәэмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

45 нче статья. Жирлек Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитетның структурасы жирлек Башлыгы тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты структурасына түбәндәгеләр керә: Башкарма комитет житәкчесе – Жирлек Башлыгы, Башкарма комитет секретаре, Башкарма комитетның башка вазыйфаи затлары.

46 нчы статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү тәртибе

1. Авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү конкурс нигезендә башкарыла.

2. Авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартлары жирлек Советы тарафыннан жирле әһәмияттәгә мәсьәләләренә хәл итү буенча вәкаләтләренә гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә һәм федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә раслана.

3. Авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесе вазифасына кандидатлар булырга тиеш:

- «дәүләт һәм муниципаль идарә» белгечлеге буенча югары һөнәри белем яисә «дәүләт һәм муниципаль идарә» белгечлеге буенча өстәмә белем, дәүләт аккредитациясе булган югары белем бирү учреждениесе тарафыннан бирелгән тиешле документ белән расланган 500 сәгатътән дә ким булмаган күләмдә, яисә югары һөнәри белем яисә «дәүләт һәм муниципаль идарә» белгечлеге буенча өстәмә белем яисә дәүләт аккредитациясе булган югары белем бирү учреждениесе тарафыннан бирелгән тиешле документ белән расланган 500 сәгатътән дә ким булмаган күләмдә;

- муниципаль хезмәтнең тиешле вазыйфаи төркем муниципаль вазыйфаларында яисә аларга тинләштерелгән дәүләт граждан хезмәте вазыйфаларында муниципаль хезмәт стажы кимендә ике ел йә белгечлек буенча кимендә биш ел эш стажы;

- милек формаларына бәйсез рәвештә оешма житәкчесе, житәкчесе урынбасары, дәүләт органы, жирле үзидарә органы, шулай ук аларның структур бүлекчәләре житәкчеләре вазыйфаларында өч елдан да ким булмаган идарә итү эшчәнлегә тәжрибәсе.

4. Авыл жирлеге башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасын биләүгә конкурс әлегә Устав һәм жирлек Советы карары белән билгеләнгән тәртиптә үткәрелә.

5. Жирлек Советы тарафыннан контракт шартлары расланганнан соң, жирлек Башлыгы ике атна эчендә конкурс үткәрү датасын, вакытын һәм урынын билгели, шулай ук контракт проекты текстын раслый.

6. Конкурс шартлары, аны үткәрү датасы, вакыты һәм урыны турында белешмәләр, конкурс уздырылган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча, контракт проекты массакуләм мәгълүмат чараларында басылып чыгарга тиеш.

7. Конкурсны үткәрү өчен конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

8. Конкурс комиссиясе әгъзаларының яртысы жирлек Советы, ә икенче яртысы Биектау муниципаль районы Башкарма комитеты житәкчесе итеп билгеләнә.

9. Зат жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан билгеләнә.

10. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән килешү авыл жирлеге Башлыгы тарафыннан төзелә.

47 нче статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә вәкаләтләре вакыты

1. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе белән килешү авыл жирлеге Башкарма комитеты житәкчесе вазифасына (яна чакырылыш авыл жирлеге Советы эшли башлаганчы) затны билгеләү турында карар кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре срогына, ләкин ике елдан да ким булмаган вакытка төзелә.

2. Жирлек Советы вәкаләтләре вакыты чыккач, жирлек Башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрен билгеләнгән тәртиптә яңа Башкарма комитет житәкчесе билгеләнгәнчегә кадәр башкаруын дәвам итә

48 нче статья. Жирлек Башкарма комитетының бюджет вәкаләтләре
Башкарма комитет түбәндәге бюджет вәкаләтләрен башкара:

1) жирлек бюджеты проектын, шулай ук жирлекнең комплекслы социаль - икътисадый үсеше программалары проектларын Советка тәкъдим итү өчен төзи;

2) жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә һәм күрсәтелгән бюджетның үтәлеше турында хисап һәм жирлекнең комплекслы социаль - икътисадый үсеше программаларының үтәлеше турында хисап төзи, аларны советка бирү өчен;

3) муниципаль бурыч алулар, муниципаль бурыч белән идарә итү һәм муниципаль активлар белән идарә итүне гамәлгә ашыра, муниципаль гарантияләр, бюджет кредитлары бирә;

4) жирлекнең икътисады һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыоны оештыра, күрсәтелгән мәгълүматларны Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыра;

5) жирлекнең муниципаль программаларын эшләү, аларны формалаштыру һәм тормышка ашыру турында карарлар кабул итү тәртибен билгели;

6) Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган башка норматив хокукый актлар нигезендә бүтән бюджет вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

49 нчы статья. Авыл жирлеге Башкарма комитетының муниципаль милек белән идарә итү, жирлек территориясендә предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты муниципаль милек белән идарә итү өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләрен башкара:

1) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәте белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, куллану, алар белән эш итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

2) жирлек Советы карары белән билгеләнә торган очрақларда жирлек Советы килешүенә (раславына) муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр эзерли һәм кертә;

3) муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисадый һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек турында килешүләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр булдыруга ярдәм итә;

4) жирлек советы билгеләгән тәртиптә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзи, аларның эшчәнлек максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен һәм Предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә билгели һәм аларның житәкчеләрен биләп торган вазыйфадан азат итә;

5) муниципаль заказ формалаштыра һәм урнаштыра; бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль заданиене үтәүне финанс

ягыннан тээмин итүне гамэлгә ашыра; жирлекне төзеклэндерү, халыкка коммуналь хезмәт күрсәтү, социаль инфраструктура объектларын төзү һәм ремонтлау, продукция житештерү, халыкның көнкүреш һәм социаль – мәдәни ихтыяжларын канәгәтлэндерү өчен кирәкле хезмәтләр күрсәтү, моның өчен каралган үз матди һәм финанс чараларынан файдаланып, башка эшләр башкаруга заказ бирә;

б) кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

7) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

50 нчы статья. Авыл жирлеге Башкарма комитетының халыкка коммуналь-көнкүреш, сәүдә хезмәте күрсәтү, кулланучылар хокукларын яклау өлкәсендә вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты халыкка коммуналь-көнкүреш, сәүдә хезмәте күрсәтү, кулланучылар хокукларын яклау өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләргә башкара:

1) жирлек чикләрендә электр, жылылык, газ һәм су белән тээмин итүне, шулай ук халыкны ягулык белән тээмин итүне һәм халыкны Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә ягулык белән тээмин итүне оештыра;

2) халыкны су белән тээмин итүне оештыра, шул исәптән кайнар су белән тээмин итүне, салкын су белән тээмин итүне һәм (яки) ташландык суларны агызуны хәл итүче оешмалар үз йөкләмәләрен, йә күрсәтелгән оешмаларның үз йөкләмәләрен үтәүдән баш тарткан очракта, халыкны су белән тээмин итүне һәм (яки) ташландык суларны агызуны оештыру буенча чаралар күрә;

3) жирлекнең су белән тээмин итү һәм ташландык суларны агызу схемаларын раслай;

4) жирлек территориясен төзеклэндерүне (урамнарны яктырту, территорияләргә яшеллэндерүне, урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләр урнаштыруны, кече архитектура формаларын урнаштыруны һәм карап тотуны да кертеп) оештыра;

5) жирлек халкының массакүләм ял итү өчен шартлар тудыра һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзеклэндерүне оештыра;

б) жирлек халкын сәүдә, жәмәгәт туклануы, көнкүреш хезмәте күрсәтү хезмәтләре белән тээмин итү өчен шартлар тудыра; базарлар һәм ярминкәләр оештыра;

7) күмү урыннарын карап тоту һәм ритуаль хезмәтләр оештыра;

8) көнкүреш калдыкларын һәм чүп-чар жыюны һәм чыгаруны оештыра; (2016 нчы елның 1 нче гыйнварынан үз көчен югалта)

9) каты коммуналь калдыкларны жыю (шул исәптән аерым жыю) һәм транспортлау эшчәнлеген оештыруда катнашу; (2016 нчы елның 1 нче гыйнварынан үз көченә керә).

10) кулланучыларның шикәятләрен карый, кулланучылар хокукларын яклау мәсьәләләре буенча аларга консультацияләр бирә;

11) кулланучылар хокукларын яклау (билгесез кулланучылар даирәсе) судларга мөрәжәгать итә.;

12) кулланучының сыйфатсыз товарлар (эшләр, хезмәт күрсәтүләр), шулай ук тормыш, сәламәтлек, кулланучылар мөлкәтенә һәм әйләнә-тирә мохит өчен куркыныч булган товарлар (эшләр, хезмәт күрсәтүләр) кулланучысының шикаяте буенча ачыклануы турында товарларның (эшләрнең, хезмәтләрнең) сыйфатын һәм куркынычсызлыгын тикшереп торучы федераль башкарма хакимият органнарына хәбәр итә;

13) кулланучыларның билгесез даирәсенә карата житештерүче (башкаручы, сатучы, вәкаләтле оешма яки вәкаләтле индивидуаль эшкуар, импортер) тарафыннан хокукка каршы гамәлләрне туктату турында судларга дөгъвалар белдерә;

14) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итә, кече һәм урта эшкуарлыкны үстерү өчен шартлар тудыра;

15) торак пунктларда гражданның урамнар, майданнары һәм башка яшәү территорияләренә исемнәр, йортлар номерларын билгеләү, урамнарны яктыртуны оештыру һәм урам исемнәре һәм йорт номерлары язылган күрсәткечләр куюны үз эченә ала.;

16) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

51 нче статья. Авыл жирлеге Башкарма комитетының төзелеш, транспорт һәм элементә өлкәсендә вәкаләтләр

Авыл жирлеге Башкарма комитеты төзелеш, транспорт һәм элементә өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

- 1) жирлекнең генераль планы проектын эшли;
- 2) жирлекнең жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектын эшли, жирлек территориясен планлаштыру буенча документлар әзерли;
- 3) жирлек территориясендә капитал төзелеш объектларын төзүне, үзгәртеп коруны тормышка ашырганда, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында, башка федераль законнарда каралган очраклардан тыш), объектларны файдалануга тапшыруга рөхсәт бирә.;
- 4) жирлекнең шәһәр төзелеше проектлаштыруның жирле нормативларын эшли;
- 5) Биектау муниципаль районы муниципаль берәмлегенң территориаль планлаштыру схемасы проектын, жирлекнең социаль-икътисадый үсешенә, әлеге объектларның жирлек территориясендә әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясавы ихтималы өлешендә, Биектау муниципаль районы муниципаль берәмлегенң территориаль планлаштыру схемасы проектын килештерә;
- 6) жирлекнең коммуналь, транспорт, социаль инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын эшли;
- 7) жирлек чикләрендә халыкка транспорт хезмәте күрсәтү һәм халыкка транспорт хезмәте күрсәтүне оештыру өчен шартлар тудыра;
- 8) почта элементәсе оешмаларына жирлек территориясендә почта элементәсе объектларын урнаштыруда ярдәм күрсәтә, әлеге оешмаларның торак булмаган биналар бүлеп бирү яки почта элементәсе бүлекчәләрен һәм башка почта элементәсе объектларын урнаштыру өчен биналар төзү турындагы тәкъдимнәрен карый;

9) жирле почта маршрутларының тотрыклы эшен булдыруга һәм аларга ярдәм итә, почта элемтәсе операторларына билгеләнгән контроль срокларда почта жиберүләрен китерүдә ярдәм итә.;

10) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

52 нче статья. Автомобиль юлларыннан файдалану, юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә авыл жирлеге башкарма комитеты вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты автомобиль юлларыннан файдалану, юл эшчәнлеген гамәлгә ашыру өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләргә башкара:

1) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген һәм аларда юл хәрәкәте иминлеген тәмин итүне, шул исәптән парковкалар (парковка урыннары) булдыруны һәм эшләвен тәмин итүне, жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларының сакланышына муниципаль контрольне гамәлгә ашыра;

2) әлеге объектларны проектлау нормалары, төзелеш планнары һәм генераль схемалары нигезендә жирлек юлларын каралган сервис объектлары белән тәмин итү буенча чаралар күрә;

3) юл хәрәкәтендә катнашучыларның ихтыяжларын максималь канәгатьләндерү һәм аларның куркынычсызлыгын тәмин итү максатларында сервис объектларының эшен оештыра;

4) юл хәрәкәтендә катнашучыларга сервис объектларының булуы һәм якын-тирә медицина оешмаларының, элемтә оешмаларының урнашуы турында мәгълүмат, шулай ук тиешле юлларда хәрәкәт итү шартлары турында мәгълүмат бирә;

5) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

53 нче статья. Торак мөнәсәбәтләре өлкәсендә авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты торак мөнәсәбәтләре өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләргә башкара:

1) жирлекнең муниципаль торак фонды исәбен алып бара һәм муниципаль торак контролен гамәлгә ашыра;

2) билгеләнгән тәртиптә социаль наем шартнамәләре буенча бирелә торган торак урыннарына мохтажлар буларак гражданның исәпкә алуны алып бара;

3) торак биналарны торак булмаган биналарга һәм торак булмаган биналарга Россия Федерациясе Торак кодексы һәм шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнар таләпләрен үтәүне исәпкә алып торак урыннарына күчәрүне гамәлгә ашыра;

4) торак биналарны үзгәртеп коруны һәм яңадан планлаштыруны килештерә;

5) жирлекнең муниципаль торак фондының торак урыннарын билгеләнгән тәртиптә яшәү өчен яраксыз дип таный;

6) Гражданнарны аз керемлеләр дип тану һәм аларга муниципаль торак фондыннан социаль наем шартнамәләре буенча торак урыннары бирү максатларында гаиләнең һәр әгъзасына туры килә торган керем күләмен һәм гаилә әгъзалары милкендәге һәм салым салынырга тиешле мөлкәт хакын билгели;

7) жирлекнең муниципаль торак фондын карап тотуны, төзүне оештыра, торак төзелеше өчен шартлар тудыра;

8) жирлекнең муниципаль торак фондыннан социаль наем шартнамәләре буенча аз керемле гражданнарга билгеләнгән тәртиптә торак урыннары бирә;

9) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлеләгән арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, биналары муниципаль берәмлек чикләрендә муниципаль торак фонды булган күпфатирлы йортларга энергетика тикшерүен үткәрүне оештыра, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлеләгән арттыру турында законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм үткәрә;

10) коммуналь инфраструктура системасына тоташуга тарифларны, коммуналь комплекс оешмаларының тоташуга тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләр, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмәләр тарифларны жайга сала.

11) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

54 нче статья. Жир мөнәсәбәтләрен жайга салу һәм жир асты байлыкларынан файдалану өлкәсендә авыл жирлегә Башкарма комитеты вәкаләтләре

Жир мөнәсәбәтләрен жайга салу һәм жир асты байлыкларынан файдалану өлкәсендә жирлекнең башкарма комитеты:

1) жирлекнең муниципаль милкендәге жир кишәрлекләре белән идарә итә һәм эш итә;

2) жирләрне, авыл хужалыгы билгеләнешендәге жирләрдән тыш, билгеләнгән тәртиптә бер категориядән икенчесенә күчерү;

3) жирлек чикләрендә жирләрне резервлый һәм жир кишәрлекләрен жирлекнең муниципаль ихтыяжлары өчен тартып ала;

4) муниципаль жир контролен гамәлгә ашыра;

5) Россия Федерациясе Жир кодексында каралган очракларда, жирлекнең муниципаль милкендәге жир кишәрлекләрен бирә;

6) жирлекнең генераль планы проектын һәм жирлекнең башка шәһәр төзелеше документлары проектларын Россия Федерациясенә шәһәр төзелеше кодексы нигезендә эзерли һәм жирлек Советына раслауга кертә, аларның үтәлешен тәэмин итә;

7) халыкка экологик хәл турында хәбәр итә, тиешле органнарда предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның әйләнә-тирә мохиткә куркыныч тудыручы, табигатьтән файдалану турындагы законнарны бозучы гамәлләре турында хәбәр итә;

8) муниципаль милектә булган жирләрдән рациональ файдалану һәм саклауны планлаштыруны һәм оештыруны гамәлгә ашыра;

7) гомумтаралган файдалы казылмалар чыгарганда, шулай ук файдалы казылмалар чыгаруга бэйле булмаган жир асты корылмаларын төзөгөндө жир асты байлыкларыннан файдалануны һәм саклауны контрольдә тотат;

9) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

55 нче статья. Су объектларыннан файдалану һәм аларны саклау өлкәсендә авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты су объектларыннан файдалану һәм аларны саклау өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

1) жирлекнең муниципаль милкендәге су объектларына карата Россия Федерациясе Су кодексында каралган вәкаләтләрне гамәлгә ашыра;

2) су объектларында кешеләрнең куркынычсызлыгын тәмин итү, аларның тормышын һәм сәламәтлеген саклау чараларын гамәлгә ашыра;

3) жирлекнең муниципаль милкендә булган су объектларыннан файдалану чикләүләре турында халыкка хәбәр итә;

4) суның тискәре йогынтысын булдырмау һәм аның нәтижеләрен бетерү чараларын гамәлгә ашыра;

5) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

56 нчы татья. Авыл жирлеге Башкарма комитетының халыкка социаль-мәдәни хезмәт күрсәтү, архив эше өлкәсендә вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты халыкка социаль-мәдәни хезмәт күрсәтү, архив эше өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

1) халыкка китапханә хезмәте күрсәтүне, жирлек китапханәләренең китапханә фондларының сакланышын тәмин итүне һәм туплауны оештыра;

2) жирлек халкын мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәмин итү һәм ял оештыру өчен шартлар тудыра;

3) жирлек милкендә булган мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклауны, куллануны һәм популярлаштыруны гамәлгә ашыра;

4) жирле (муниципаль) эһәмияттәге мәдәни мирас объектларын дәүләт тарафыннан саклауны гамәлгә ашыра;

5) жирле традицион халык сәнгәтен үстерү өчен шартлар тудыра, жирлектә халык сәнгәтен саклап калу, торгызу һәм үстерүдә катнаша;

6) жирлек территориясендә физик культура һәм массакуләм спорт үсеше өчен шартлар тәмин итә, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра;

7) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләрү чараларын оештыра һәм тормышка ашыра;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыра;

9) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

57 нче статья. Жирлек Башкарма комитетының территориаль, Гражданнар оборонасы, халыкны һәм территорияне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә вәкаләтләре

Авыл жирлеге Башкарма комитеты территориаль, Гражданнар оборонасы, халыкны һәм территорияне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләргә башкара:

1) территориаль оборона һәм гражданнар оборонасы, халыкны һәм жирлек территориясен табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау чараларын оештыра һәм тормышка ашыра;

2) үткәрә чаралар буенча гражданнар оборонасы, эшли һәм тормышка ашыра планнарын Гражданнар оборонасы һәм халыкны яклау;

3) жирлек халкын гражданнар оборонасы өлкәсендә эзерләү һәм укуту уздыра;

4) хәрби гамәлләр алып барганда яки бу гамәлләр нәтижәсендә барлыкка килгән куркынычлар турында, шулай ук табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү куркынычы турында, саклау корылмалары һәм башка гражданнар оборонасы объектлары турында халыкка хәбәр итүнең муниципаль системаларын даими эзерлек хәлендә булдыра һәм хуплый.;

5) куркынычсыз районнарда халыкны, матди һәм мәдәни кыйммәтләргә эвакуацияләү буенча чаралар үткәрә;

6) сугыш вакытында оешмаларның тотрыклы эшләвен тәмин итү буенча беренчел чаралар үткәрә;

7) гражданнар оборонасы максатларында азык-төлек, медицина чаралары һәм башка чаралар запасларын булдыра һәм үз эченә ала;

8) халыкка үз вакытында хәбәр итүне, шул исәптән халыкка, хәрби гамәлләр алып барганда яки бу гамәлләр нәтижәсендә барлыкка килгән куркынычлар турында, шулай ук табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яисә барлыкка килү куркынычы турында халыкка ашыгыч хәбәр итүне тәмин итә;

9) халыкны, жирлек территориясен гадәттән тыш хәлләрдән яклау өчен кирәкле көчләр һәм чаралар эзерләүне һәм аларны эзерләүне, халыкны бу хәлләрдә саклану ысулларына һәм гамәлләргә өйрәтүне гамәлгә ашыра;

10) халыкка гадәттән тыш хәлләр турында мәгълүмат бирүне гамәлгә ашыра;

11) халыкны һәм жирлек территориясен гадәттән тыш хәлләрдән яклау өлкәсендәге чараларны финанслауны гамәлгә ашыра;

12) гадәттән тыш хәлләргә бетерү өчен финанс һәм матди ресурслар резервларын булдыра;

13) авария-коткару һәм башка кичектергесез эшләргә оештыра һәм үткәрә, шулай ук аларны уздырганда жәмәгать тәртибен хуплый; үз көчләре һәм чаралары житәрлек булмаганда, Татарстан Республикасы Башкарма хакимияте органнарына ярдәм сорап мөрәжәгать итә.;

14) оешмаларның гадәттән тыш хәлләрдә тотрыклы эшләвенә ярдәм итә;

15) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

58 нче статья. Муниципаль янгын сагы һәм авария-коткару хезмәтләре эшчәнлегә өлкәсендә авыл жирлегә Башкарма комитеты вәкаләтләре

Авыл жирлегә Башкарма комитеты муниципаль янгын сагы һәм авария-коткару хезмәтләре эшчәнлегә өлкәсендә түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

1) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итә;

2) ирекле янгын сагы оештыру, шулай ук гражданның беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын тәмин итүдә катнашуы өчен башка формаларда шартлар тудыра;

3) янгын куркынычсызлыгын тәмин итү буенча чаралар, жирлек территориясен үстерү планнары, схемалары һәм программалары үз эченә ала;

4) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына янгын куркынычсызлыгы чаралары турында халыкка мәгълүмат бирүдә, шул исәптән Халык жыелышларын оештыру һәм үткәрү юлы белән дә, ярдәм күрсәтә;

5) жирлек территориясендә авария-коткару хезмәтләрен һәм (яки) авария-коткару формироваиеләрен булдыра, аларның эшчәнлеген оештыра һәм оештыра;

6) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

59 нчы статья. Коммуналь комплекс оешмаларының тарифларын һәм өстәмәләрен жайга салу өлкәсендә авыл жирлегә башкарма комитеты вәкаләтләре

Коммуналь комплекс оешмаларының тарифларын һәм өстәмәләрен жайга салу өлкәсендә жирлекнең Башкарма комитеты түбәндәге вәкаләтләрне башкара:

1) коммуналь комплекс оешмалары хезмәтләрен кулланучылар өчен үтемлелек билгеләү өчен кулланыла торган критерийлар системасын билгели;

2) тарифлар һәм өстәмәләр турында мәгълүмат бастыра;

3) «коммуналь комплекс оешмалары тарифларын жайга салу нигезләре турында» 2004 нче елның 30 нчы декабрәндәге 210-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән, коммуналь комплекс оешмалары тарафыннан үтәләргә тиешле вәкаләтләр чикләрендә карарлар кабул итә һәм күрсәтмәләр бирә.;

4) Татарстан Республикасының жайга салу органы тарафыннан жирлек өчен билгеләнгән чик индекс нигезендә коммуналь комплекс оешмалары хезмәтләре күрсәтүгә тарифларга өстәмәләр билгели;

5) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә башка вәкаләтләр.

60 нчы статья. Федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән үтәү өлкәсендә авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләрә

1) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыра;

2) дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешле файдалануны тәмин итә;

3) федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

61 нче статья. Оборона, мобилизация эзерлек һәм мобилизация өлкәсендә авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләрә

1) үз компетенциясе кысаларында хәрби идарә органнары белән үзара бәйләнештә тору, жирлек территориясендә оборона өлкәсендә законнарның үтәлешен тәмин итү;

2) эшчәнлек күрсәтелгән органнар эшчәнлегә белән бәйле булган башкарма комитетның һәм оешмаларның мобилизация эзерлеген һәм мобилизацияләнүен оештыру, тәмин итү һәм аңа житәкчелек итү.

62 нче статья. Жирлек Башкарма комитетының башка вәкаләтләрә

1. жирлек Башкарма комитеты түбәндәге башка вәкаләтләрне башкара:

1) жирлек ихтыяжлары өчен ясалма жир кишәрлекләрә булдыру өчен кирәкле эшләрне башкаруны, «Федераль милектә булган су объектларында ясалма жир кишәрлекләрә турында һәм Россия Федерациясенә аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2011 нче елның 19 нчы июлендәге 246-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә ясалма жир кишәрлегә төзү турында шартнамә төзү хокукына ачык аукцион үткәрүне тәмин итә.;

2) жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка яктан тәмин итүне гамәлгә ашыра;

3) жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

4) жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләрән хәл итү максатларында, әлегә Уставның 8 нче статьясындагы 1 нче өлешенәң 4, 6 һәм 9 нчы пунктларында каралган гражданның жирлек өчен эһәмиятле булган эшләрне (шул исәптән дежурлыкларны) ирекле нигездә башкаруга жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра.;

5) муниципаль хокукый актларны бастырып чыгару, жирле эһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектлары турында фикер алышу, муниципаль берәмлек халкына муниципаль берәмлекнең социаль-икътисадый һәм мәдәни үсеше, аның ижтимагый инфраструктурасын үстерү һәм башка рәсми мәгълүматны житкерү өчен массакүләм мәгълүмат чарасын гамәлгә куя;

6) федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләрне гамәлгә ашыра;

7) жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек Советы яисә башка жирле үзидарә органнары вәкаләтләреннән тыш, башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыра.

2. Башкарма комитет жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләргә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләргә гамәлгә ашыра:

1) жирлек музейлары төзи;
2) жирлектә нотариус булмаган очракта законнарда каралган нотариаль гамәлләр кыла;

3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген тормышка ашыруда катнаша;

4) жирлек территориясендә жирле милли-мәдәни мохтариятләренә хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйлә эшчәнлекне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыра;

5) Россия Федерациясә халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм жирлек территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендәге чараларны тормышка ашыруга ярдәм итә;

6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләрне һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

7) муниципаль янгын сагы булдыра;

8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтә.

10) «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 нче елның 24 нче ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук Гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтә;

11) федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм шартларда оешмалар тарафыннан хезмәт күрсәтү сыйфатын бәйсез бәяләүне үткәрүне оештыру өчен шартлар тудыра.

63 нче статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесә вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесә вәкаләтләргә вакытыннан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләгә белән отставкалар;

3) өзелү контракт нигезендә 2 нче өләше бу статьяның;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 нче статьясы нигезендә вазыйфадан читләштерү;

5) суд тарафыннан эшкә яраксыз яисә чикләнгән эшчән дип тану;

6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип тану яисә вафат булган дип игълан итү;

7) судның гаепләү карарының үз көченә керүе;

8) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату – аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, аларга чит ил гражданлыгын алырга йә аларга Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы чит ил гражданы яисә башка документ алу хокукына ия, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданы чит ил дәүләте гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы, жирле үзидарә органнарына сайланырга хокуклы;

10) хәрби хезмәткә чакырылу яки аны алыштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жибәрү;

11) жирлекне башка жирлек белән берләштерү юлы белән үзгәртеп кору, шулай ук жирлек бетерелгән очракта;

12) жирлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә килеп чыккан сайлаучыларның санын 25% тан арттыру;

13) гражданның турыдан-туры ихтыярын белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актыны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән Контракт яклар килешүе буенча яки гариза нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин:

1) жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өлешендә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә, контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә, жирлек Советы яисә жирлек башлыгы;

2) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына бирелгән аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлешендә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәүгә бәйле рәвештә, Татарстан Республикасы Президенты;

3) Башкарма комитет житәкчесе - жирле үзидарә органнары һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә.

64 нче статья. Муниципаль контроль

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча кабул ителгән муниципаль хокукый актларында билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен, ә тиешле контроль төрләре федераль законнар белән жирлекнең жирле үзидарә органнары вәкаләтләренә кертелгән очракта, шулай ук федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән таләпләрнең үтәлешен муниципаль контрольне оештыралар һәм гамәлгә ашыралар.

Жирлекнең «дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшкуарларның хокукларын яклау турында» 2008 нче елның 26 нчы декабрәдәге 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органы булып жирлекнең башкарма комитеты тора.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган буларак, жирлек башкарма комитетының функцияләре, эшчәнлек тәртибе, вазыйфай

затлар исемлеге, аларның вәкаләтләре жирлек башкарма комитеты тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

2. Муниципаль контроль өлкәсендә авыл жирлеге Башкарма комитеты вәкаләтләренә керә:

1) жирлек территориясендә муниципаль контроль оештыру һәм гамәлгә ашыру;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) федераль законнарда, законнарда һәм Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыру.

3. Тиешле эшчәнлек өлкәсендә муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, гамәлдәге законнар нигезендә, жирлек башкарма комитеты тарафыннан билгеләнә.

65 нчы статья. Жирле үзидарә органнары-юридик затлар

1. Жирлек Советына һәм Башкарма комитетына юридик зат хокуклары бирелә, идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре булып тора һәм законнар нигезендә юридик затлар сыйфатында дәүләт теркәве узарга тиеш.

2. Жирлек Советы һәм Башкарма комитеты, юридик затлар буларак, әлеге төр оешмалар өчен гомуми нигезләмәләр нигезендә, Россия Федерациясе Граждан кодексы нигезендә, казна учреждениеләренә карата эш ителәр.

3. Жирлекнең жирле үзидарә органнарын юридик затлар буларак дәүләт теркәвенә алу өчен жирлекнең тиешле жирле үзидарә органын юридик зат хокуклары белән төзү турында Устав һәм карар нигез булып тора.

4. Юридик затлар сыйфатында органнарны дәүләт теркәвенә алу өчен нигез булып, тиешле органны муниципаль казна учреждениегә рәвешендә гамәлгә кую турында Совет карары һәм жирлек башлыгы тәкъдиме буенча Совет тарафыннан аны раслау тора.

V НЧЕ БҮЛЕК. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

66 нчы статья. Жирлек Советы, жирлек Башлыгы, авыл жирлеге Башкарма комитеты һәм башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге нигезләре

1. Әлеге Уставта билгеләнгән вәкаләтләргә бүлешү нигезендә жирлек Советы, жирлек Башлыгы һәм жирлек Башкарма комитеты үз вәкаләтләрен мөстәкыйль гамәлгә ашыралар.

2. Жирлек Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты, жирлекнең икътисади һәм социаль үсеше процесслары белән нәтижәле идарә итү

максатыннан, законнарда, әлеге Уставта билгеләнгән формаларда, халык мәнфәгатләрендә хезмәттәшлек итәргә тиеш.

3. Жирлек Советы һәм авыл жирлеге Башкарма комитеты бер-берсенә кабул ителгән норматив-хокукый актларны кул куйган көннән жиде көн эчендә жиберәләр.

4. Жирлек Башлыгы, жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе буларак, жирлек Советының, авыл жирлеге советының хокукый актларын кабул итү, гамәлдән чыгару, үзгәртү турындагы тәкъдим белән жирлек Советына мөрәжәгать итәргә хокуклы, шулай ук аларга суд тәртибендә шикаять бирергә хокуклы.

5. Башка жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеге тәртибе жирлек Советы тарафыннан билгеләнергә мөмкин.

67 нче статья. Жирле үзидарә органнары арасында бәхәсләрне хәл итү

Жирлекнең жирле үзидарә органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткөрү юлы белән йә суд тәртибендә хәл ителә.

VI НЧЕ БҮЛЕК. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ

68 нче статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Жирлектә муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне, муниципаль хезмәткәрнең статусын билгеләү, муниципаль хезмәт үтү шартлары һәм тәртибе дә кертеп, «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 нче елның 2 нче мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Муниципаль хезмәт турында 2013 нче елның 25 нче июнендәге 50-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы кодексы, жирлек Советы тарафыннан расланган Муниципаль хезмәт турындагы Нигезләмә һәм жирлекнең муниципаль хокукый актлары белән гамәлгә ашырыла.

VII НЧЕ БҮЛЕК. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

69 нчы статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе.

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирүне, муниципаль жирлек чикләрен үзгәртү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне, муниципаль жирлекне үзгәртеп коруны оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе жирле үзидарә органнары структурасына керми торган муниципаль орган булып тора.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау Кодексында билгеләнгән тәртиптә жирлек Советы тарафыннан төзелә.

4. Жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләре вакыты биш ел тәшкил итә.

5. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткеч тавыш бирү хокукы белән бәгъзадан тора.

6. Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген финанс ягыннан тәмин итү жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән күздә тотыла.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлеген тәртібе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы тарафыннан расланган сайлау комиссиясе турында Нигезләмә белән җайга салына. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясенә вәкаләтләре территориаль сайлау комиссиясенә йөкләнә ала.

VIII НЧЕ БҮЛЕК. СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР, БИРЕЛӘ ТОРГАН ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРГА ЖИРЛЕК

70 нче статья. Жирлек Башлыгына һәм жирлекнең башка вазыйфаи затларына бирелә торган социаль һәм башка гарантияләр

Жирлек Башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 нчы елның 12 нче февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

71 нче статья. Жирлек Советы депутаты, башка вазыйфаи затлар эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре

1. Азат ителмәгән нигездә эшләүче жирлек Советы депутатына, жирлек Советы һәм аның органнары утырышларында катнашкан, жирлек Советы йөкләмәләрен үтәгән вакытта, гамәлдәге законнарда каралган акчалата компенсация һәм башка түләүләр түләнә.

2. Үз вәкаләтләрен бушатылмаган нигездә башкаручы авыл жирлеген Башлыгы урынбасарына, әлеге Уставта каралган очракларда, жирлек Башлыгы вазыйфаларын башкарганда, жирлек Башлыгының айлык акчалата түләвенәң 90% ы күләмендә түләнә.

IX НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

72 нче статья. Жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплиллыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары законнар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жавапли.

73 нче статья. Жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылыгы

1. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән авыл жирлеге башлыкларының, жирлек халкы алдында жаваплылыгы, аны сайлаган кешеләрнең ышанычы югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

2. Жирлек халкының ышанычын югалткан жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек Башлыгы, әлеге Уставта каралган нигезләр буенча һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

74 нче статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфай затларының дәүләт алдында жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә авыл жирлеге Советының, авыл жирлеге башлыгының жаваплылыгы Россия Федерациясе Конституциясе, федераль конституциячел законнар, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, әлеге Устав, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән тиешенчә башкармаган очракта, тиешле суд карары нигезендә башкарыла.

2. Авыл жирлеге Советының нигезләре һәм тәртибе «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә.

75 нче статья. Ышаныч югалуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны, затларны эштән азат итү (вазыйфадан азат итү)

1. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә муниципаль вазыйфа биләүче зат, ышаныч югалуга бәйле рәвештә, эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш:

1) мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу буенча зат тарафыннан чаралар күрү, аны яклавы ул булган;

2) зат тарафыннан үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигы булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында мәгълүмат бирү яисә белә торып дәрәс булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат бирү турында;

3) затның, Федераль законда билгеләнгән очраклардан тыш, коммерция оешмасы белән идарә итү органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшкуарлык эшчәнлеген гамәлгә ашыру;

5) затның, әгәр Россия Федерациясенә халыкара шартнамәсендә яисә Россия Федерациясе законнарында башкасы каралмаган булса, идарә органнары, попечительлек яки күзәтчелек советлары, чит ил коммерцияле булмаган хөкүмәтнеке булмаган һәм Россия Федерациясе территориясендә эш итүче башка чит ил коммерцияле булмаган оешмалары һәм аларның структур бүлекчәләре составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләр конфликтна китерә яки китерә ала торган шәхси кызыксынуы барлыкка килүе турында мәгълүм булган муниципаль вазыйфаны биләп торучы зат тарафыннан үзенә буйсынган зат

тарафыннан мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яки) жайга салу чаралары кабул ителгән очракта да, ышаныч югалуга бәйле рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфадан азат ителергә) тиеш.

76 нчы статья. Жирлек Башлыгының отставкага китүе

1. Совет «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, жирлек Башлыгын жирлек Советы депутатлары инициативасы буенча яки Татарстан Республикасы Президенты инициативасы белән «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә һәм нигезләр буенча отставкага жиберергә хокуклы.

2. Жирлек Башлыгын отставкага жиберү өчен нигез булып тора:

1) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 нче статьясындагы 1 нче өлешенң 2 һәм 3 нче пунктларында каралган нәтижеләргә китергән жирлек Башлыгының карарлары, гамәлләре (гамәл кылмавы);

2) жирлекнең жирле әһәмияттәгә мәсьәләләренә хәл итү, «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда, башка федераль законнарда, әлеге Уставта каралган вәкаләтләренә гамәлгә ашыру буенча өч һәм аннан да күбрәк ай дәвамында жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәэмин итү буенча вазыйфаларны һәм (яисә) вазыйфаларны өч ай дәвамында үтәмәү;

3) жирлек Башлыгы эшчәнлегенң Совет тарафыннан аның Совет алдында еллык хисабы нәтижеләре буенча канәгатьләнмәслек бәяләнүе, әлеге ике тапкыр рәттән;

4) «коррупциягә каршы тору турында» 2008 нче елның 25 нче декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә һәм тыюларны һәм бурычларны үтәмәү.

5) расага, милләтенә, теленә, диненә һәм башка шартларга, расага, милли, телгә һәм дингә карап, кеше һәм граждан хокукларының һәм ирекләренң тигезлегенң дәүләт гарантияләрен массакүләм төстә бозуга, раса, милли, тел яки дини билгеләр буенча хокукларны һәм дискриминацияне чикләүгә һәм дискриминацияләүгә жирлек башлыгы, жирлек Башкарма комитеты, жирлекнең башка органнары һәм вазыйфай затлары һәм ведомство буйсынуындагы оешмалар тарафыннан рөхсәт итү; эгәр бу милләтара һәм конфессиональара татулыкны бозуга китерә һәм милләтара (этникара) һәм конфессияара конфликтлар барлыкка килүгә ярдәм итә.

3. Совет депутатларының жирлек Башлыгын отставкага жиберү турындагы, Совет депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлешен күрсәткән инициативасы советка кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Күрсәтелгән мөрәжәгать жирлек башлыгын отставкага жиберү турында Совет карары проекты белән бергә кертелә. Әлеге инициативаны авыл жирлегә башлыгы һәм Татарстан Республикасы

Президентына тәкъдим итү турында әлеге мөрәжәгатьне советка кертү көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

4. Жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында Совет депутатлары инициативасын карау Татарстан Республикасы Президенты фикерен исәпкә алып гамәлгә ашырыла.

5. Совет депутатларының отставкага жиберү турындагы инициативасын караганда, жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итүгә кагылышлы һәм (яисә) жирлек Башлыгының нәтижәләргә китергән (китергән) карарларын, гамәлләрен (гамәл кылмавына) кагылышлы мәсьәләләрне карау күздә тотыла., «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 75 нче статьясындагы 1 нче өлешенң 2 һәм 3 нче пунктларында каралган жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында карар бары тик Татарстан Республикасы Президенты ризалыгы белән генә кабул ителергә мөмкин.

6. Татарстан Республикасы Президентының отставкага жиберү турындагы инициативасы, Советның тиешле карары проекты белән бергә, жирлек Советына кертелә торган мөрәжәгать рәвешендә рәсмиләштерелә. Әлеге инициативаны авыл жирлегә Башлыгына тәкъдим итү турында әлеге мөрәжәгатьне советка керткән көннән соң килүче көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

7. Жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында Совет депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президенты инициативасын карау тиешле мөрәжәгать керткән көннән бер ай эчендә Совет тарафыннан гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында Совет карары, Әгәр аның өчен Совет депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

9. Жирлек Башлыгын отставкага жиберү турындагы карар жирлек Советы депутаты, Совет сессиясендә рәислек итүче тарафыннан имзаланна.

10. Авыл жирлегә Башлыгын отставкага жиберү турында жирлек Советы тарафыннан карар кабул ителгәндә һәм кабул ителгәндә, алар белән тәмин ителергә тиеш:

1) Советның тиешле утырышын уздыру датасы һәм урыны турында аларга алдан хәбәрнамә алу, шулай ук Совет депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президенты мөрәжәгәте һәм аны отставкага жиберү турында Совет карары проекты белән танышу;

2) аңа отставкага жиберү өчен нигез буларак тәкъдим ителә торган хәлләргә карата Совет депутатларына аңлатма бирү мөмкинлегә бирү.

11. Әгәр жирлек Башлыгы Советның отставкага жиберү турындагы карары белән килешмәсә, ул үзенң аерым фикерен язма рәвештә бәян итәргә хокуклы.

12. Советның отставкага жиберү турындагы карары кабул ителгән көннән биш көннән дә соңга калмыйча рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш. Әгәр жирлек Башлыгы аны отставкага жиберү мәсьәләсе

буенча үзенең аерым фикерен язма рәвештә белдерсә, ул Советның күрсәтелгән карары белән бер үк вакытта басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13. Совет депутатлары яисә Татарстан Республикасы Президентының жирлек Башлыгын отставкага жиберү турындагы инициативасы Совет тарафыннан кире кагылган очракта, жирлек Башлыгын отставкага жиберү турындагы мәсьәлә Совет утырышы узган көннән ике айдан да соңга калмыйча совет каравына чыгарылырга мөмкин, анда күрсәтелгән мәсьәлә каралган иде.

14. Совет тарафыннан аны отставкага жиберү турында карар кабул ителгән жирлек Башлыгы әлеге карарның рәсми басылып чыккан көннән соң 10 көн эчендә судка шикаять бирү турында гариза белән мөрәжәгать итәргә хокуклы.

77 нче статья. Физик һәм юридик затлар алдында жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарә вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Физик һәм юридик затлар каршында жирле үзидарә органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

78 нче статья. Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары эшчәнлеген контрольдә тоту

Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең әлеге Устав нигезендә контроль функцияләр бирелгән вазыйфаи затлары жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары эшчәнлегенә әлеге Уставка һәм Советның аның нигезендә кабул ителгән карарларына туры килүен тикшереп торалар.

X НЧЕ БҮЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

79 нче статья. Жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасы

1. жирлекнең муниципаль хокукий актлары системасына керә:

1) жирлек уставы, жирле референдумда (гражданның жыенында) кабул ителгән хокукий актлар;

2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукий актлары;

3) әлеге Уставта каралган жирлек Башлыгының, Башкарма комитетның һәм башка органнарының, жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының норматив һәм башка хокукий актлары.

Хокукий актлар норматив хокукий яисә норматив булмаган хокукий актлар булып торырга мөмкин һәм рәсми документ белән рәсмиләштерелә.

Норматив хокукий акт астында билгеләнгән тәртиптә жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарә вазыйфаи заты тарафыннан бастырып чыгарылган, билгесез затлар даирәсе өчен мәжбүри булган, күп тапкыр куллануга исәпләнгән һәм актта каралган конкрет хокукий мөнәсәбәтләр барлыкка килүгә яисә туктатылуга карамастан, гамәлдә булган хокукий нормаларны (тәртип кагыйдәләрен) билгели торган акт аңлашыла.

80 Статья. Муниципаль хокукий актларны эзерләү

1. Муниципаль хокукий актлар проектлары жирлекнең жирле үзидарә органына, жирлек Башлыгы, Совет депутатлары, Биектау районы прокуроры,

территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре компетенциясенә керә.

2. Муниципаль хокукый актлар проектларын кертү тәртибе, аларга кушып бирелә торган документлар исемлеге һәм рәвеше жирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан билгеләнә, аларга карап тикшерүгә әлеге проектлар кертелә.

81 нче статья. Муниципаль хокукый актларны юкка чыгару һәм аларның гамәлдә булуын туктатып тору

1. Муниципаль хокукый актлар юкка чыгарылырга яисә аларның гамәле, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән очракта, тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан яисә әлеге органнарының яисә вазыйфай затларның вәкаләтләре исемлеге үзгәртелергә мөмкин - муниципаль хокукый актны кабул итү (бастырып чыгару) вәкаләтләренә кергән жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарәнең вазыйфай затлары, шулай ук Суд, шулай ук жирле үзидарә органнарының федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга салучы өлешендә - Россия Федерациясе дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә вәкаләтле органы).

Норматив характерга ия булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы, эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе Президенты каршындагы вәкаләтле вәкилнең эшкуарлар хокукларын яклау буенча Россия Федерациясе законнары нигезендә бирелгән тиешле күрсәтмәне алган очракта, жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәнең вазыйфай заты тарафыннан кичекмәстән туктатыла. Бирелгән күрсәтмәнең үтәлеше турында жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затлары Россия Федерациясе Президенты каршындагы эшмәкәрләрнең хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә - өч көн, ә жирлек Советына алар карар кабул иткән көннән өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиешләр.

2. Муниципаль берәмлек статусын билгеләү турында Татарстан Республикасының яңа законы үз көченә кергәнче гамәлдә түгел дип тану әлеге муниципаль берәмлекнең суд карары законлы көченә кергәнче кабул ителгән муниципаль хокукый актларының суд тәртибендә гамәлдә булмавын тану яисә әлеге муниципаль хокукый актларны юкка чыгару өчен нигез була алмый.

82 нче статья. Уставны кабул итү, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү

1. Устав Совет тарафыннан кабул ителә.

2. Устав проекты, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты, Уставны кабул итү, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәләне караганчыга кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, Устав проекты, күрсәтелгән муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен бер үк вакытта бастырып чыгару (халыкка житкерү) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук Уставны Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға туры китерү максатларында үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертелгән очракта, гражданның аның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

3. Устав, муниципаль хокукый акт Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында Совет депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесе күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Уставны, муниципаль хокукый актны кабул иткәндә жирлек башлыгы Уставына үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында жирлек Советы депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

4. Устав, муниципаль хокукый акт Уставка үзгәрешләр һәм өстәмэләр кертү турында муниципаль хокукый акт «муниципаль берәмлекләр уставларын дәүләт теркәвенә алу турында» 2005 нче елның 21 нче июлендәге 97-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән тәртиптә муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә башкарма хакимиятнең федераль органының территориаль органында дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

5. Устав, муниципальный правовой акт о внесении изменений и дополнений в Устав подлежат официальному опубликованию (обнародованию) после государственной регистрации и вступают в силу после их официального опубликования (обнародования).

Глава поселения обязан опубликовать (обнародовать) зарегистрированные Устав, муниципальный правовой акт о внесении изменений и дополнений в Устав в течение семи дней со дня его поступления из территориального органа уполномоченного федерального органа исполнительной власти в сфере регистрации уставов муниципальных образований.

83 нче статья. Жирле референдумда кабул ителгән карарлар

1. Жирле референдумда кабул ителгән карар гомуми мәжбүри булып тора һәм дәүләт хакимиятенең яисә жирле үзидарәнең нинди дә булса органнары (вазыйфаи затлары) тарафыннан өстәмә рәвештә раслауга мохтаж түгел.

2. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлекнең бөтен территориясендә гамәлдә була һәм яңа жирле референдумда карар кабул итү юлы белән генә, әмма ул кабул ителгәннән соң ике елдан да иртәрәк булмаган очракта, яисә суд тәртибендә гамәлдә түгел дип танылырга мөмкин.

3. Жирле референдумда кабул ителгән карар жирлек Советында теркәлә.

4. Жирле референдумда кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен әлеге мәсьәлә үз вәкаләтенә кәргән жирле үзидарә органы, норматив хокукый акт чыгару таләп ителә икән, жирле референдумда кабул ителгән карар үз көченә кәргән көннән 15 көн эчендә мондый актны эзерләү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

5. Муниципаль хокукый актның халыкка турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле булу вакытын бозу жирлек башлыгын чакыртып алу яисә Совет вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез булып тора.

84 нче статья. Жирлек советының хокукый актлары

1. Совет федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге устав белән аның компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр буенча жирлек территориясендә үтәү өчен мәжбүри булган кагыйдәләргә, жирлек Башлыгын отставкага жиберү турында карар кабул итә, шулай ук Совет эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча һәм федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав белән аның компетенциясенә кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Советның хокукый актлары Совет Регламенты нигезендә аның сессияләрендә кабул ителә.

3. Әгәр Совет Уставы яки регламентында башкасы каралмаган булса, Совет депутатлары саныннан яртысыннан артыгы аның өчен тавыш бирсә, Советның хокукый акты кабул ителгән дип санала.

Совет карарлары, әгәр «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда башкача билгеләнмәгән булса, жирлек территориясендә үтәлгән тиешле кагыйдәләргә билгели торган карарлар Совет депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

Хәлиткәч тавыш хокукына ия авыл жирлегә башлыгы тавышы совет карарларын кабул иткәндә Совет депутаты тавышы буларак исәпкә алына.

4. Советның хокукый актлары, әгәр жирлек Советының иң хокукый актта башкача билгеләнмәгән булса, Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә торган салымнар һәм җыямнар турындагы норматив хокукый актларыннан тыш, кул куелган көннән үз көченә керә. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка җиткерелгәннән) соң үз көченә керә.

5. Совет тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый акт 10 көн эчендә кул кую һәм халыкка җиткерү өчен жирлек Башлыгына жиберелә. Жирлек Башлыгы Совет кабул иткән норматив хокукый актны кире кагарга хокуклы. Бу очракта күрсәтелгән норматив хокукый акт 10 көн эчендә кире кагуның дәлилленгән нигезләнүе йә аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында тәкъдимнәр белән советка кире кайта.

Әгәр жирлек Башлыгы норматив хокукый актны кире какса, ул янадан Совет тарафыннан карала. Әгәр күрсәтелгән норматив хокукый акт кабат караганда, Совет депутатлары саныннан кимендә өчтән икесенең күпчелек очракта элек кабул ителгән редакциясендә хупланса, ул җиде көн эчендә жирлек башлыгы тарафыннан имзаланырга һәм халыкка җиткерелгән тиеш.

6. Совет карарында аны тормышка ашыру өчен кирәкле финанс, матди-техник һәм башка ресурсларга күрсәтмә булырга тиеш.

7. Советның жирле салымнарны һәм җыямнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгаруны, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан норматив-хокукый актлары жирлек башлыгы инициативасы яисә жирлек Башлыгы бәяләмәсе булганда гына совет каравына кертелгән мөмкин.

85 нче статья. Жирлек Башлыгының хокукый актлары

Жирлек Башлыгы үз вәкаләтләре чикләрендә законнар һәм Устав нигезендә хокукый актлар чыгара.

Жирлек Башлыгы Совет рәисе вәкаләтләрән башкарганда совет эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр рәвешендә хокукый актлар чыгара.

86 нчы статья. Авыл жирлеге Башкарма комитетының хокукый актлары

1. Федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, авыл жирлеге Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән вәкаләтләре чикләрендә жирлекнең жирле эһәмияттәге мәсьәләләре буенча Башкарма комитет карарларын, федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча карарлар, шулай ук Башкарма комитетның авыл жирлеге Башкарма комитеты эшен оештыру мәсьәләләре буенча боерыкларын чыгара.

2. Башкарма комитет карарлары һәм боерыклары, әгәр башка тәртип законнарда, әлеге Уставта яисә карар (күрсәтмә) белән билгеләнмәгән булса, кул куелган көннән үз көченә керә.

87 нче статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керүе тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары жирлек Башлыгы кул куйганнан соң 10 көн узгач үз көченә керә, әгәр башкасы карар белән билгеләнмәгән булса.

2. Жирле салымнар һәм жыемнарны билгеләү яисә юкка чыгару, аларны түләү тәртибенә үзгәрешләр кертү турында Совет карары рәсми басылып чыккан көннән бер ай узгач һәм чираттагы салым чорының 1 нче числосыннан да иртәрәк түгел, Россия Федерациясе Салым кодексында каралган очрактан тыш, үз көченә керә.

Тарифлар (өстәмәләр) билгеләү турында муниципаль хокукый актлар аларны билгеләгәннән соң бер календарь айдан да соңга калмыйча үз көченә керә ала.

Жирлек советының әлеге Уставны кабул итү яки әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары Федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

3. Жирлек Башлыгының, Жирле үзидарәнең башка вазыйфаи затларының хокукый актлары, әгәр актларда башкасы билгеләнмәгән булса, аларга кул куелган көннән үз көченә керә.

4. Кеше һәм граждан хокукларына, ирекләрәнә һәм бурычларына кагылышлы муниципаль норматив хокукый актлар аларны рәсми бастырып чыгарганнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

5. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: аның исеме, имзасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук жирлек Советы кабул иткән датага), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфаи затның исеме, мөһере булырга тиеш.

6. Жирлек бюджеты турында, аның үтәлеше турында хисап, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында, жирлек Советы Регламенты, жирлек Советы, жирлек Башлыгы тарафыннан кабул ителгән башка норматив-хокукый актлар, муниципаль норматив хокукый актлардан яисә аларның федераль закон белән чикләнгән белешмәләре булган аерым нигезләмәләреннән тыш, аларга кул куелган көннән алып жиде көн эчендә рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Муниципаль сайлаулар, жирле референдум, жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү, чикләргә үзгәртү, жирлекне үзгәртү, жирлек башлыгын һәм аның урынбасарын сайлау мәсьәләсе буенча норматив хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар мәжбүри басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

8. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә мәжбүри булмаган рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) мәжбүри булмаган норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирле үзидарә вазыйфай затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

9. Бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) муниципаль хокукый актының реквизитлары күрсәтелә.

Муниципаль хокукый актларны рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) юлы белән гамәлгә ашырыла:

- хокукый акт текстын жирлекнең жирле үзидарә органнары гамәлгә куйган басма МАССАКҮЛӘМ мәгълүмат чараларында яисә жирлек территориясендә таратыла торган бүтән массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару. Хокукый акт текстын башка массакуләм мәгълүмат чараларында бастырганда әлеге басылуның рәсми булуы турында билге булырга тиеш;

- хокукый акт текстын авыл жирлеге территориясендә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендларның саны һәм аларның урнашу урыннары жирлек Советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкы тарафыннан муниципаль хокукый акт тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

- хокукый акт текстын Татарстан Республикасы хокукый мәгълүмат рәсми порталында түбәндәге адрес: <http://pravo.tatarstan.ru> буенча урнаштыру хокукый акт текстын яки хокукый акт проекты Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре порталында «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә түбәндәге адрес буенча урнаштыру: vysokaya-gora.tatarstan.ru;

9. Муниципаль хокукый актыны бастырып чыгарганда (халыкка житкергәндә) массакуләм мәгълүмат чарасының чыгу датасы яки тиешле акты халыкка житкерү датасы турында белешмәләр күрсәтелергә тиеш, алар акты жиберә башлау (тарату) датасына яки аны мәгълүмат стендында урнаштыру датасына туры килергә тиеш.

10. Муниципаль норматив хокукый актлар, шул исәптән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән, жирле референдумда (гражданныр жыенында) кабул ителгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш, аны оештыру һәм алып бару

Татарстан Республикасы Законьнда билгелэнгэн тэртиптэ Татарстан Республикасы дэүлэт хакимияте органнары тарафыннан гамэлгэ ашырыла.

ХІ НЧЕ БУЛЕК. ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

88 нче статья. Муниципаль милек

1. Жирлекнең икътисади нигезен муниципаль милектэге милек, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең милек хокуклары тэшкил итэ.

2. Жирлек милкендэ булырга мөмкин:

1) «Россия Федерациясендэ жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 чны октябрэндэге 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгелэнгэн жирле әһәмияттэге мәсьәләләренә хәл итү өчен билгелэнгән мөлкәт.;

2) федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгелэнгән очракларда жирлекнең жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дэүлэт вәкаләтләрен гамэлгэ ашыру өчен билгелэнгән мөлкәт, шулай ук «Россия Федерациясендэ жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 нчы октябрэндэге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 нче статьясындагы 4 нче өлешендэ каралган тэртиптэ жирле үзидарэ органнарының аерым вәкаләтләрен гамэлгэ ашыру өчен бирелгән мөлкәт;

3) Советның норматив хокукый актлары нигезендэ жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ органнары вазыйфаи затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм жирлек учреждениеләре хезмәткәрләре эшчәнлеген тәэмин итү өчен билгелэнгән мөлкәт;

4) федераль законнар белән жирле үзидарэ органнарына бирелгән һәм жирлекнең жирле әһәмияттэге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү өчен кирәкле мөлкәт.;

5) «Россия Федерациясендэ жирле үзидарэ оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 нче елның 6 нчы октябрэндэге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 14 нче статьясындагы 3 нче өлешендэ жирлекнең жирле әһәмияттэге мәсьәләләрен хәл итү өчен билгелэнгән мөлкәт, шулай ук күрсәтелгән Федераль законның 17 нче статьясындагы 1 һәм 1.1 нче өлешләре нигезендэ жирлекнең жирле әһәмияттэге мәсьәләләрен хәл итү вәкаләтләрен гамэлгэ ашыру өчен билгелэнгән мөлкәт.

3. Жирлектэ әлегә статьяның 2 нче өлешен таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очракта, күрсәтелгән мөлкәт янадан профильләштерелергә (милекнең максатчан билгеләнеше үзгәртелергә) йә читләштерелергә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

89 нчы статья. Жирлекнең муниципаль милкенә ия булу, файдалану һәм эш итү

1. Жирле үзидарэ органнары жирлек исеменнән Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендэ кабул ителә торган жирле үзидарэ органнарының норматив хокукый актлары нигезендэ муниципаль мөлкәтне мөстәкыйль белә, файдалана һәм алар белән эш итә.

2. Жирлекнең муниципаль милкен хосусыйлаштыру тәртибе һәм шартлары федераль законнар нигезендә Совет карары белән билгеләнә.

3. Жирлекнең муниципаль милкен кулланудан һәм хосусыйлаштырудан кERGән керемнәр жирлек бюджетына керә.

4. Жирле үзидарә органнары, Совет раслаган тәртип нигезендә, жирлектәге муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дәүләт хакимияте органнарына (Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына) һәм башка муниципаль берәмлекләренң жирле үзидарә органнарына вакытлыча яки даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә читләштереп алырга, бүтән алыш-бирешләр кылырга хокуклы.

5. Жирле үзидарә органнары Россия Федерациясе Хөкүмәте, федераль башкарма хакимият органы билгеләгән тәртиптә муниципаль милек реестрларын алып бара.

90 нчы статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне төзи, үзгәртеп кора һәм бетерә, хужалык жәмгыятьләрен, шул исәптән жирле эһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү буенча вәкаләтләрне гамәлгә ашыру өчен муниципальара, төзүдә катнаша ала. Муниципаль предприятиеләргә һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючы функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирле үзидарә органы муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегенң максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый.

3. Жирле үзидарәнең вәкаләтле органы муниципаль предприятие һәм учреждение житәкчеләрен закон нигезендә вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеге турындагы хисапларны әлеге статьяда каралган тәртиптә тыңлый.

Авыл жирлеге муниципаль унитар предприятиеләре, учреждениеләре житәкчеләре хезмәт турындагы законнар һәм жирле үзидарә органнарының норматив хокукий актлары нигезендә килешүле нигездә вазыйфага билгеләнә.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары муниципаль берәмлек исемнән жирлекнең муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидия рәвешендә жавап бирәләр һәм аларның федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә үтәлешен тәмин итәләр.

5. Жирлекнең муниципаль учреждениеләре жирле үзидарә органнарына үз эшчәнлекләре нәтижәләре һәм аларга беркетелгән муниципаль милектән файдалану турында жирле үзидарә органы билгеләгән тәртиптә төзелә һәм раслана торган һәм раслана торган хисапларны һәм бюджет, салым, иминият, валюта, банк эшчәнлеге өлкәсендә дәүләт сәясәтен эшләү һәм норматив-хокукий жайга салу функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы тарафыннан билгеләнгән гомуми таләпләр нигезендә тапшыралар.

Авыл жирлегенң муниципаль предприятиеләре хисап чорыннан соң жирлекнең жирле үзидарә органына бухгалтерлык хисабын һәм исемлекләре

жирле үзидарэ органы тарафыннан билгелэнэ торган башка документларны тапшыралар.

6. Муниципаль предприятие һәм учреждение житәкчеләре жирлек Советы алдында елга бер тапкырдан да ким булмаган эшчәнлек нәтижәләре турында хисап тоталар.

7. Жирле үзидарэ органы таләбе буенча муниципаль предприятие һәм учреждение житәкчеләре ел саен, еллык хисап белән бер үк вакытта муниципаль предприятие яки учреждениенәң финанс-хужалык эшчәнлегә нәтижәләре турында аңлатма язуы да бирергә тиеш.

8. Вакытлы мәжбүри хисаплылыктан тыш, муниципаль предприятие һәм учреждение житәкчеләре жирле үзидарэ органнары запрослары буенча үзләре житәкләгән муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр эшчәнлегә турында әлегә таләпләрдә билгеләнгән күләмнәрдә һәм срокларда мәгълүмат һәм хисап бирергә бурычлы.

Жирле үзидарәнәң вәкаләтле органы тарафыннан билгеләнгән очракларда, жирлек муниципаль предприятиесенәң бухгалтерлык хисаплылыгы бәйсез аудитор тарафыннан ел саен мәжбүри аудитор тарафыннан тикшерелергә тиеш.

Муниципаль предприятие һәм учреждение житәкчеләре хисапларның дәрәслегә һәм үз вакытында бирелүе өчен шәхси җаваплылык тоталар.

ХІІ НЧЕ БАШЛЫГЫ. ЖИРЛЕКНӘҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

91 нче статья. Жирлек Бюджеты

1. Жирлекнәң үз бюджеты (жирлек бюджеты) бар.

Жирлек бюджетының состав өлеше буларак аерым торак пунктларның, муниципаль берәмлекләр булмаган башка территорияләренә керемнәре һәм чыгымнары сметалары каралырга мөмкин. Күрсәтелгән сметаларны төзү, раслау һәм үтәү тәртибе, Россия Федерациясә Бюджет кодексында билгеләнгән таләпләренә үтәп, жирлекнәң жирле үзидарэ органнары тарафыннан мөстәкыйль билгеләнә.

2. Жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны төзү һәм раслау, Россия Федерациясә Бюджет кодексында билгеләнгән таләпләренә үтәп, жирле үзидарэ органнары тарафыннан мөстәкыйль гамәлгә ашырыла.

3. Жирлекнәң бюджет вәкаләтләре Россия Федерациясә Бюджет кодексы белән билгеләнә.

4. Жирлекнәң финанс органы житәкчесә Россия Федерациясә Хөкүмәтә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органы тарафыннан билгеләнгән квалификация таләпләренә җавап бирүче затлардан вазыйфага билгеләнә.

5. Жирлек бюджеты проекты, жирлек бюджетын раслау турында карар, аның үтәлеше турында еллык хисап, жирлек бюджетының үтәлеше турында квартал саен мәгълүматлар, жирлекнәң муниципаль хезмәткәрләре, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләре саны турында, аларны тотуга фактик чыгымнар күрсәтеп, рәсми рәвештә басылып чыгарга тиеш.

Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек халкына күрсәтелгән документлар һәм белешмәләр белән аларны бастырып чыгару мөмкин булмаган очракта танышу мөмкинлеген тәмин итәләр.

92 нче статья. Жирлек бюджеты чыгымнары

1. Жирлек бюджеты чыгымнарын формалаштыру жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнә һәм башкарыла торган чыгым йөкләмәләре нигезендә, Россия Федерациясе Бюджет кодексы таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлекнең чыгым йөкләмәләрен үтәү жирлек бюджеты акчалары исәбеннән Россия Федерациясе Бюджет кодексы таләпләренә туры китереп башкарыла.

93 нче статья. Жирлек бюджеты керемнәре

Жирлек бюджеты керемнәрен формалаштыру Россия Федерациясенә бюджет законнары, салымнар һәм жыемнар турындагы законнар һәм башка мәжбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

94 нче статья. Жирлекнең муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен сатып алулар

1. Жирлекнең муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу, Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләрен сатып алу өлкәсендә контракт системасы турында Россия Федерациясе законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлекнең муниципаль ихтыяжларын тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирлек бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

95 нче статья. Жирлек бюджеты проектын төзү, жирлек бюджеты проектын карау һәм жирлек бюджетын раслау

1. Жирлек бюджеты проектын төзү, жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс ягыннан тәмин итү максатларында, жирлекнең социаль-икътисади үсешен фаразлау нигезендә башкарыла.

Жирлекнең социаль-икътисади үсеше фаразы жирлек тарафыннан билгеләнгән тәртиптә ел саен кимендә өч ел дәвамында эшләнә. Жирлекнең социаль-икътисади үсеше фаразы Башкарма комитет тарафыннан жирлек бюджеты проектын советка кертү турында карар кабул итү белән бер үк вакытта хуплана.

Жирлек бюджеты проектын төзү яки карау барышында жирлекнең социаль-икътисади үсеш фаразын үзгәртү жирлек бюджеты проектынның төп характеристикаларын үзгәртүгә китерә.

2. Жирлек бюджеты проектын төзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

Россия Федерациясе Президентының Россия Федерациясе Федераль Собраниеенә Юлламасының Россия Федерациясендә бюджет сәясәтен (бюджет сәясәтенә таләпләр) билгели торган нигезләмәләре турында;

бюджет сәясәтенең төп юнәлешләре һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре турында;

Россия Федерациясе таможня - тариф сәясәтенең төп юнәлешләре турында;

жирлекнең социаль-иқтисады үсеше фаразы турында;

жирлекнең бюджет фаразы (жирлекнең бюджет фаразы проекты, жирлекнең бюджет фаразына үзгәрешләр кертү турында);

жирлекнең муниципаль программалары (жирлекнең муниципаль программалары проектлары, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр кертү проектлары) турында.

3. Жирлек бюджеты проектының төзү тәртібе жирлек тарафыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы таләпләре һәм аның таләпләрен үтәп кабул ителә торган Совет карарлары нигезендә билгеләнә.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм әлеге Устав нигезендә кабул ителгән тәртіптә һәм срокларда төзелә.

Жирлек бюджеты проекты белән бер үк вакытта советка Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм жирлектә бюджет процессы турындагы Нигезләмә белән каралган документлар һәм материаллар тапшырыла.

4. Жирлек бюджеты проекты халык алдында тыңлауларга чыгарыла. Ачык тыңлаулар нәтижәләре басылып чыгарга тиеш.

Ачык тыңлауларда каралганнан соң, жирлек бюджеты проекты Совет тарафыннан карала.

96 нчы статья. Жирлек гражданның үзара салым акчасы

1. Гражданның үзара салым акчасы астында бер тапкыр бирелә торган түләүләр аңлана жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган документлар. Гражданның үзара салымы тәртібендә түләүләр күләме абсолют зурлыкта жирлекнең барлык халкы өчен тигез билгеләнә, алар саны жирлек халкының гомуми саныннан 30 проценттан артмый торган аерым категорияләрдән тыш, алар өчен түләү күләме киметелгә мөмкин.

2. Әлеге статьяның 1 нче өлешендә күрсәтелгән гражданның түләүләрен кертү һәм куллану мәсьәләләре жирле референдумда хәл ителә.

97 нче статья. Муниципаль эчке бурыч алулар, муниципаль гарантияләр

1. Муниципаль эчке бурыч алулар жирлек бюджеты кытлыгын финанслау, шулай ук бурыч йөкләмәләрен түләү максатларында гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек исеменнән муниципаль эчке бурыч алуларны гамәлгә ашыру хокукы жирле үзидарә органы карамагында.

3. Муниципаль бурыч алулар программасы жирлек бюджеты турындагы Совет карарына кушылта булып тора.

4. Номиналь бәя буенча муниципаль кыйммәтле кәгазьләрне чыгаруның иң чик күләмнәре жирлек бюджеты турындагы карар белән билгеләнгән муниципаль бурычның иң югары чиге нигезендә Совет тарафыннан билгеләнә.

Муниципаль кыйммәтле кәгазьләрне эмиссияләү процедурасы 1998 нче елның 29 нчы июлендәге 136-ФЗ номерлы «Дәүләт һәм муниципаль кыйммәтле кәгазьләр эмиссиясе һәм мөрәжәгать итү үзенчәлекләре турында» Федераль закон белән жайга салына.

5. Муниципаль гарантияләр инде килеп туган йөкләмәләрнең дә, килчәктә барлыкка килергә мөмкин булган йөкләмәләрнең дә үтәлешен тәмин итү өчен муниципаль берәмлекләргә һәм юридик затларга бирелергә мөмкин.

Муниципаль гарантияләр Чираттагы финанс елына жирлек бюджеты турында Совет карары, жирлек Башкарма комитеты карарлары, шулай ук муниципаль гарантия бирү турында шартнамә нигезендә бирелә.

Муниципаль гарантия бирү турындагы килешүдә аның тарафыннан тәмин ителә торган йөкләмә күрсәтелергә тиеш.

6. Муниципаль гарантияләр программасы чираттагы финанс елына бирелә торган муниципаль гарантияләрнең исемлегеннән гыйбарәт.

Муниципаль гарантияләр программасында, күләме 100 мең сумнан артып киткән принципал категорияләрен һәм (яки) атамаларын күрсәтеп, гарантиянең һәр юнәлеше (максаты) аерым каралырга тиеш.

Муниципаль гарантияләр программасы жирлек бюджеты турындагы карарга кушымта булып тора.

7. Жирлек исемненән муниципаль гарантияләрне бирү хокукы жирле үзидарә органы карамагында.

8. Муниципаль гарантия бирелгән очракта, жирлекнең финанс органы күрсәтелгән гарантия алучының финанс хәлен тикшерергә тиеш.

Жирлекнең финанс органы бирелгән муниципаль гарантияләрнең исәбен алып бара, күрсәтелгән гарантияләр белән тәмин ителгән үз йөкләмәләренең үтәлешен, шулай ук бирелгән гарантияләр буенча түләүләрне гамәлгә ашыруны исәпкә алып бара.

98 нчы статья. Жирлек бюджеты үтәлеше

1. Жирлек бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә башкарыла һәм жирлекнең Башкарма комитеты тарафыннан тәмин ителә.

2. Жирлек бюджетының үтәлешен оештыру жирлекнең финанс органына йөкләнә һәм алар тарафыннан жыелма бюджет язмасы һәм касса планы нигезендә гамәлгә ашырыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

99 нчы статья. Финанс контролен тормышка ашыру

1. Муниципаль финанс контроле Россия Федерациясенең бюджет законнарын һәм бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы башка норматив хокукий актларны үтәүне тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм алга таба бүленә.

2. Алдан тикшерү авыл жирлеге бюджетын үтәү барышында бюджет бозуларны кисәтү һәм булдырмау максатларында башкарыла.

Алга таба контроль аның үтәлешенә законлылыгын, исәп-хисапның дөреслеген билгеләү максатыннан жирлек бюджетының үтәлеше нәтижеләре буенча башкарыла.

3. Биектау муниципаль районы Контроль-хисап палатасы, «Россия Федерациясе субъектларының һәм муниципаль берәмлекләренә контроль-хисап органнарын оештыруның һәм аларның эшчәнлегенә гомуми принциплары турында» 2011 нче елның 7 нче февралендәге 6-ФЗ номерлы Федераль законны гамәлгә ашыру максатларында, Биектау муниципаль районы Советы белән төзелгән килешү нигезендә, тышкы муниципаль финанс контролен гамәлгә ашыру буенча жирлекнең контроль-хисап органы вәкаләтләренә гамәлгә ашыра.

Жирлекнең контроль-хисап органының төп вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты үтәлешен контрольдә тоту;
2) жирлек бюджеты проектына экспертиза;
3) жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү;
4) жирлек бюджеты акчаларын, шулай ук жирлек бюджеты тарафыннан Россия Федерациясе законнарында каралган башка чыганақлардан алына торган акчаларның законлылыгына, нәтижеләлегенә (нәтижеләлегенә һәм экономияләлегенә) контрольлек итүне оештыру һәм гамәлгә ашыру;

5) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәт белән, шул исәптән интеллектуаль эшчәнлекнең саклана торган нәтижеләре һәм жирлеккә караган индивидуализация чаралары белән идарә итүнең һәм аның белән эш итүнең билгеләнгән тәртибе үтәлешен контрольдә тоту;

6) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән салым һәм башка ташламалар һәм өстенлекләр, бюджет кредитлары бирүнең нәтижеләлеген бәяләү, шулай ук муниципаль гарантияләренә һәм поручительлекләренә законлылыгын бәяләү, шулай ук юридик затлар һәм шәхси эшмәкәрләр тарафыннан жирлек бюджеты һәм жирлек милкендә булган мөлкәт хисабына башкарыла торган алыш-бирешләр буенча башка ысуллар белән йөкләмәләренә үтәлешен тәмин итү буенча муниципаль гарантияләренә һәм поручительлекләренә законлылыгын бәяләү;

7) жирлекнең чыгым йөкләмәләренә, шулай ук жирлекнең муниципаль программаларына кагылышлы өлешендә муниципаль хокукый актлар проектларына (финанс-икътисадый нигезләмәләренә нигезләлеген дә кертәп) финанс-икътисадый экспертиза;

8) жирлектә бюджет процессын анализлау һәм аны камилләштерүгә юнәлдерелгән тәкъдимнәр эзерләү;

9) жирлек бюджетының үтәлеше турында, үткәрелгән контроль һәм экспертиза-аналитика чаралары нәтижеләре турында мәгълүмат эзерләү һәм мондый мәгълүматны жирлек советына һәм башлыгына тапшыру;

10) коррупциягә каршы торуға юнәлдерелгән чараларда вәкаләтләр чикләрендә катнашу;

11) тышкы муниципаль финанс контроле өлкәсендә федераль законнар, Совет Уставы һәм карарлары белән билгеләнгән башка вәкаләтләр.

4. Жирлек Советы үз утырышларында, Совет комиссияләре утырышларында, Советның эшче төркемнәре утырышларында, Совет тарафыннан үткәрелә торган тыңлауларда һәм депутат запрослары белән бәйлә рәвештә жирлек бюджеты үтәлешенә аерым мәсьәләләрен карау барышында контрольне гамәлгә ашыра.

5. Жирлекнең жирле үзидарә органы төзегән муниципаль финанс контроле органнары жирлек бюджеты үтәлешен алдан һәм алга таба тикшереп торалар.

6. Жирлекнең финанс органы бюджет йөкләмәләре лимитларын һәм (яисә) бюджет ассигнованиеләрен арттырмау, жирлек бюджеты акчалары исәбеннән түләнергә тиешле акчалата йөкләмә барлыкка килүне раслый торган документлар булуны раслый, шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган башка контроль төрләрен гамәлгә ашыра.

7. Жирлек бюджеты акчаларын баш бүлүчеләр (бүлүчеләр) түбәндәгеләргә юнәлдерелгән эчке финанс контролен гамәлгә ашыралар; муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу чыгымнарын да кертеп, чыгымнар буенча жирлек бюджетын төзү һәм үтәү, бюджет хисаплылыгын төзү һәм бюджет акчаларын баш бүлүчеләр һәм аңа буйсынган бюджет акчаларын алучылар тарафыннан бюджет исәбен алып бару буенча Эчке стандартлар һәм процедураларны үтәү; бюджет акчаларыннан файдалануның нәтижәләлеге һәм нәтижәләлеге арттыру чараларын эзерләү һәм оештыру.

8. Жирлек бюджеты керемнәренә баш администраторы (администраторы) керемнәр буенча эчке стандартларны һәм жирлек бюджетын төзү һәм үтәү процедураларын үтәүгә, бюджет хисаплылыгын төзүгә һәм бюджет исәбен алып баруға юнәлдерелгән эчке финанс контролен гамәлгә ашыра.

9. Жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакларының баш администраторы (администраторы) жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганаклары буенча эчке стандартларны һәм жирлек бюджетын төзү һәм үтәү процедураларын үтәүгә, бюджет хисаплылыгын төзүгә һәм бюджет исәбен алып баруға юнәлдерелгән эчке финанс контролен гамәлгә ашыра.

100 нче статья. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы хисапны эзерләү, карау һәм раслау

1. Жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап (алга таба - Хисап) Советның муниципаль хокукый акты проекты рәвешендә эшләнә һәм раслана.

2. Жирлекнең бюджет хисаплылыгы жирлек бюджеты акчаларының тиешле баш администраторларының жыелма бюджет хисаплылыгы нигезендә жирлекнең финанс органы тарафыннан төзелә.

Хисап авыл жирлегә Советына Башкарма комитет тарафыннан муниципаль хокукый акт проекты рәвешендә, Россия Федерациясе Бюджет кодексында каралган документлар һәм материаллар белән бергә, агымдагы елның 1 нче маеннан да соңга калмыйча тапшырыла.

3. Хисапны карый башлаганчы хисапны тышкы тикшерү үткәрелә.

4. Хисап Совет тарафыннан билгеләнә торган ачык тыңлауларга чыгарыла.

5. Совет хисапны тикшерү нәтижәләрен алганнан һәм гавами тыңлауларда хисапны караганнан соң хисап буенча карар кабул итә.

6. Хисапны карау нәтижәләре буенча Совет жирлек бюджеты үтәләше турындагы карарны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек бюджеты үтәләше турындагы карар кире кагылган очракта, ул мәгълүматларны дәрәс булмаган яки тулы булмаган чагылдыру фактларын бетерү һәм бер айдан да артмаган срокта кабат тапшыру өчен кире кайтарыла.

7. Жирлекнең финанс органы бюджет хисапчылыгын Биектау муниципаль районы муниципаль берәмлегенең финанс органына тапшыра.

101 нче статья. Муниципаль бурыч белән идәрә итү

1. Муниципаль бурыч белән идәрә итүне жирлекнең Башкарма комитеты башкара.

2. Муниципаль бурыч белән идәрә итү Россия Федерациясе Бюджет кодексының 107 нче һәм 111 нче статьяларында билгеләнгән таләпләрне үтәп гамәлгә ашырыла.

Әгәр жирле бюджетны үтәгәндә Россия Федерациясе Бюджет кодексының 107 һәм 111 нче статьяларында күрсәтелгән чик күрсәткечләр бозыла икән, жирлекнең вәкаләтле органы, муниципаль бурычны реструктуризацияләү максатларында тиешле бурыч йөкләмәләрен кабул итүдән тыш, яңа бурыч йөкләмәләрен кабул итәргә хокуклы түгел.

Совет жирлек бюджеты турында карар кабул итү этабында һәм жирлекнең финанс органы, жирлек бюджетын төзү һәм үтәү этабында, шулай ук муниципаль бурыч белән идәрә итү барышында күрсәтелгән чикләүләрнең үтәләшен тәэмин итәргә тиеш.

3. Жирлекнең финанс органы жирлекнең муниципаль бурыч кенәгәсен алып бара, аңа Россия Федерациясе Бюджет кодексы белән билгеләнгән белешмәләр кертелә, шулай ук аның составы, аның составы, тәртибе һәм вакыты жирле үзидәрә органы тарафыннан билгеләнә торган башка мәгълүмат

ХШ БУЛЕК. ЙОМГАКЛАУ НИГЕЗЛӘМӘЛӘРЕ

102 нче статья. Уставның үз көченә керүе турында

1. Устав рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә.

2. Әлеге Уставның 8 нче статьясындагы 14 нче пункты 2016 нчы елның 1 нче гыйнварыннан үз көченә югалта.

3. Әлеге Уставның 8 нче статьясындагы 16 - 20 нче пунктлары 2016 нчы елның 1 нче гыйнварыннан үз көченә керә.

103 нче статья. Муниципаль хокукый актлар турында

Әлеге Устав үз көченә кергәнче кабул ителгән муниципаль хокукый актлар үз көчләрен югалталар һәм әлеге уставка каршы килми торган өлештә кулланыла

2015 нче елның 24 нче ноябрәндәге 11 нче
номерлы Биектау муниципаль районы
Красносельский авыл җирлегә Советы Карары
белән кабул ителгән
Красносельский авыл җирлегә Советы Башлыга
_____ Р.Г. Кәлимуллин

Биектау муниципаль районы
Красносельский авыл җирлегә муниципаль
берәмлек
УСТАВЫ